

ÚSTAV SLOVENSKEJ A SVETOVEJ EKONOMIKY SAV

*Hospodársky vývoj Slovenska
v roku 2003*

**(Štúdia vypracovaná na požiadanie Európskej hospodárskej
komisie OSN)**

Ivan Okáli a kolektív

Bratislava 2004

Autorský kolektív:

Ing. Karol Frank

Ing. Herta Gabrielová, CSc.

Ing. Egon Hlavatý, DrSc.

Ing. Karol Morvay, PhD.

Ing. Ivan Okáli, DrSc.

Ing. Richard Outrata, CSc.

Analýza bola vypracovaná na podklade informácií
Štatistického úradu SR, Národnej banky Slovenska,
Ministerstva financií SR a Zbierky zákonov SR.

Jazyková úprava: PhDr. Katarína Rybanská

Technické spracovanie: Iveta Balážová, Oľga Blechová

© Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky Slovenskej akadémie vied, Bratislava

2004

1. vydanie

Tlač: REPRO-PRINT

ISBN 80-7144-136-8

OBSAH

1. Celkový hospodársky vývoj	5
2. Vývoj produkcie	13
3. Vývoj cenovej hladiny	22
4. Trh práce	26
5. Platobná bilancia a zahraničný kapitál	32
5.1. Platobná bilancia	32
5.2. Zahraničný kapitál	33
6. Zahraničný obchod v roku 2003 a jeho výhľad na rok 2004	36
7. Finančná a menová politika	41
7.1. Finančná a rozpočtová politika	41
7.2. Menová politika	43
8. Vývoj hrubého domáceho produktu v roku 2003 a výhľad na jeho zmenu v roku 2004	46
8.1. Doterajší vývoj dopytovej stránky ekonomiky	46
8.2. Vývoj dopytu a hospodársky rast očakávaný v roku 2004	51
9. Prehľad vybraných legislatívnych a hospodárskopolitických opatrení	58

1. Celkový hospodársky vývoj

Rok 2003 bol v Slovenskej republike rokom intenzívnych hospodársko-politických aktivít zameraných nielen na posilnenie makroekonomickej stability, ale aj (to pri predchádzajúcich aplikáciách stabilizačných opatrení chýbalo) na vytváranie predpokladov jej trvalého udržiavania. Práve tieto aktivity boli obsahom prípravy a uskutočňovania reforiem na trhu práce, v sociálnom a dôchodkovom zabezpečení, zdravotníctve, školstve, vo verejných financiách i verejnej správe. Bezprostredné ciele komplexne pojatých reforiem sú: 1. zvýšenie aktivity a účasti obyvateľov na riešení ich sociálno-ekonomickej situácie; 2. zlepšenie podnikateľského prostredia a posilnenie podnikateľskej iniciatívy; 3. efektívnejšie fungovanie verejnej správy a lepšie využitie verejných financií; 4. zvýšenie atraktívnosti SR pre zahraničných investorov a 5. príprava SR na prijatie do EÚ a neskorší vstup do menovej únie.

Pozitívne účinky reforiem realizovaných, alebo aspoň začatých v roku 2003 sa jednoznačne a v širšom rozsahu začnú prejavovať až vo viacročnom období. Krátkodobe sa v dôsledkoch reformných opatrení kombinuje ich pozitívne pôsobenie na podmienky hospodárskych aktivít s bezprostredným vplyvom na zníženie životnej úrovne obyvateľstva a obmedzenie zdrojov samospráv. S tým spojená kritika vládou uskutočňovaných reforiem zo strany opozičných politických strán i odborov našla ohlas v prijatí petície na vypísanie referenda o konaní predčasných volieb pripraveného na apríl 2004.

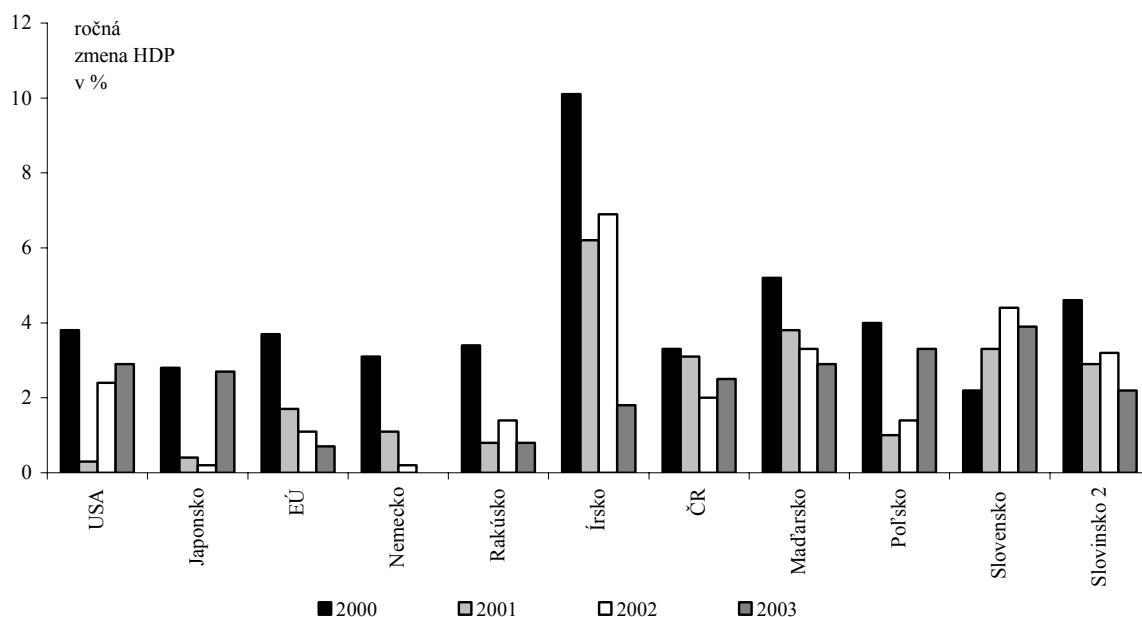
Výsledky hospodárskeho vývoja SR boli v roku 2003 uspokojivé napriek súbežnému obmedzovaniu domáceho dopytu reštriktívne pôsobiacimi stabilizačnými opatreniami. Bol to zrejme dôsledok doteraz vykonanej reštrukturalizácie podnikového a bankového sektora, ktorá posilnila konkurenčnú schopnosť slovenského hospodárstva a jeho vývozné aktivity aj v zložitej situácii ešte nie celkom (najmä v krajinách EÚ) prekonanej recesie.

Vo vzťahu k predchádzajúcemu konštatovaniu treba uviesť, že otvorenosť slovenského hospodárstva meraná pomerom jeho vývozu tovarov a služieb k HDP sústavne narastá (z 57 % v roku 1993 vzrástla na 60 % v roku 1998, 72 % v roku 2002 a až na 75 % v roku 2003). Rozsah jeho zapojenia do svetovej medzinárodnej výmeny už teda dosiahol úroveň, pri ktorej sa výsledky jeho vývoja v roku 2003 nedajú hodnotiť bez prihliadnutia na trendy vo svetovej ekonomike.

V analýzach vývoja svetového hospodárstva sa rok 2003 často hodnotí ako obdobie „silnejúceho, ale nedokončeného oživenia“.¹ Nedokončenosť, resp. neúplnosť prekonania hospodárskeho poklesu sa výrazne prejavuje aj v nerovnomernom vývoji, resp. v časovo nesynchronizovanom prechode jednotlivých hospodárskych regiónov z recesie do oživenia (pozri graf 1).

Graf 1

Medzinárodné porovnanie tempa hospodárskeho rastu v rokoch 2000 – 2003¹

¹ Podľa: OECD Economic Outlook, 74, december 2003. Údaje za rok 2003 sú odhady.

² 1. – 3. Q, podľa: CANSTAT, 2003/3.

V roku 2003 sa pozitívny trend vo vývoji HDP v USA posilňoval a v Japonsku sa aspoň začal, kým v Európskej únii ako celku (a s výnimkou Grécka aj

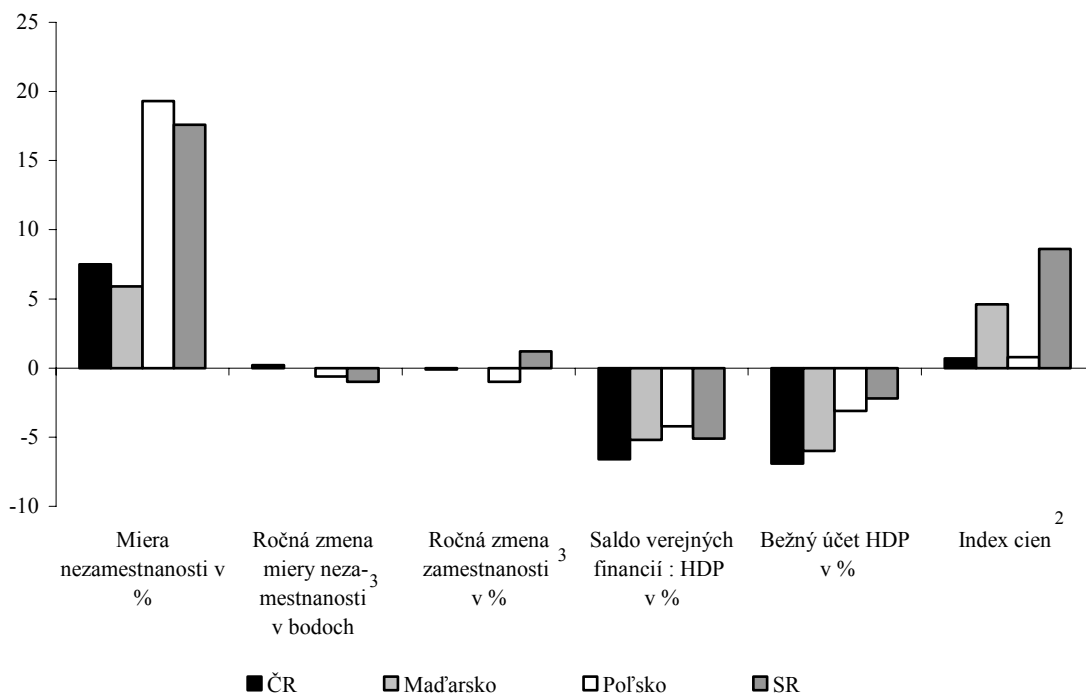
¹ OECD Economic Outlook, 74, december 2003.

v jej jednotlivých krajinách) sa vývoj hospodárskej výkonnosti naďalej zhoršoval. V SR sa v roku 2003 dosiahlo relatívne vysoké, ba spomedzi stredoeurópskych tranzitívnych ekonomík najvyššie tempo rastu. Je v podstate rovnako priaznivé ako v roku 2002 a lepšie než v rokoch 2000 a 2001, najmä vďaka nezvyčajne rozsiahlemu zväčšeniu vývozu. Je istým paradoxom, že sa tak stalo pri zotrúvajúcej recesii v západnej Európe vytvárajúcej pre Slovensko takmer dve tretiny jeho vonkajšieho dopytu.²

Makroekonomický vývoj v SR v komplikovanej situácii jej ekonomického okolia dokresľuje graf 2.

G r a f 2

Porovnanie situácie na trhu práce a v oblasti stability v tranzitívnych ekonomikách Stredoeurópskeho regiónu v roku 2003¹

¹ Podľa: OECD Economic Outlook, 74, december 2003.

² Ročná zmena spotrebiteľských cien.

³ Commonly used definitions.

² Rast vývozu, o ktorom sa podrobnejšie hovorí v osobitnej časti štúdie, podporilo udržanie konkurenčnej schopnosti slovenskej ekonomiky (založenej najmä na nízkych, oproti priemeru EÚ 15 menej než tretinových a aj v porovnaní s ČR a Maďarskom značne nižších jednotkových pracovných nákladov [pozri: WIIW Research Reports/303, Special issue on the transition economies, február 2004]), vzrast produkčno-exportného efektu priamych zahraničných investícií, ale aj oživenie importu do USA a Nemecka.

V porovnaní s ďalšími stredoeurópskymi tranzitívnymi ekonomikami dosiahla SR v roku 2003 prijateľné výsledky nielen v tempe hospodárskeho rastu, ale aj v hodnotách dôležitých indikátorov makrostability. Pomer schodku verejných financií k HDP sa z -7,2 % v roku 2002 znížil na -5,1 % v roku 2003 a pomer bežného účtu platobnej bilancie k HDP sa v rovnakom období zmenil z -8,1 % na -2,2 %. Graf 2 poukazuje na to, že v relácii s porovnávanými ekonomikami bol v roku 2003 na Slovensku priaznivejší aj vývoj na trhu práce. S poklesom miery nezamestnanosti kontrastuje jej aj v roku 2003 ešte stále vysoká úroveň spôsobená reštrukturalizáciou podnikovej sféry v predchádzajúcich rokoch. Rast miery inflácie (z 3,1 % v roku 2002 na 8,6 % v roku 2003) sa síce javí ako príznak zhoršenia stability, no pri hlbšom pohľade je to dôsledok reformných krokov zabezpečujúcich budúce udržiavanie stability.

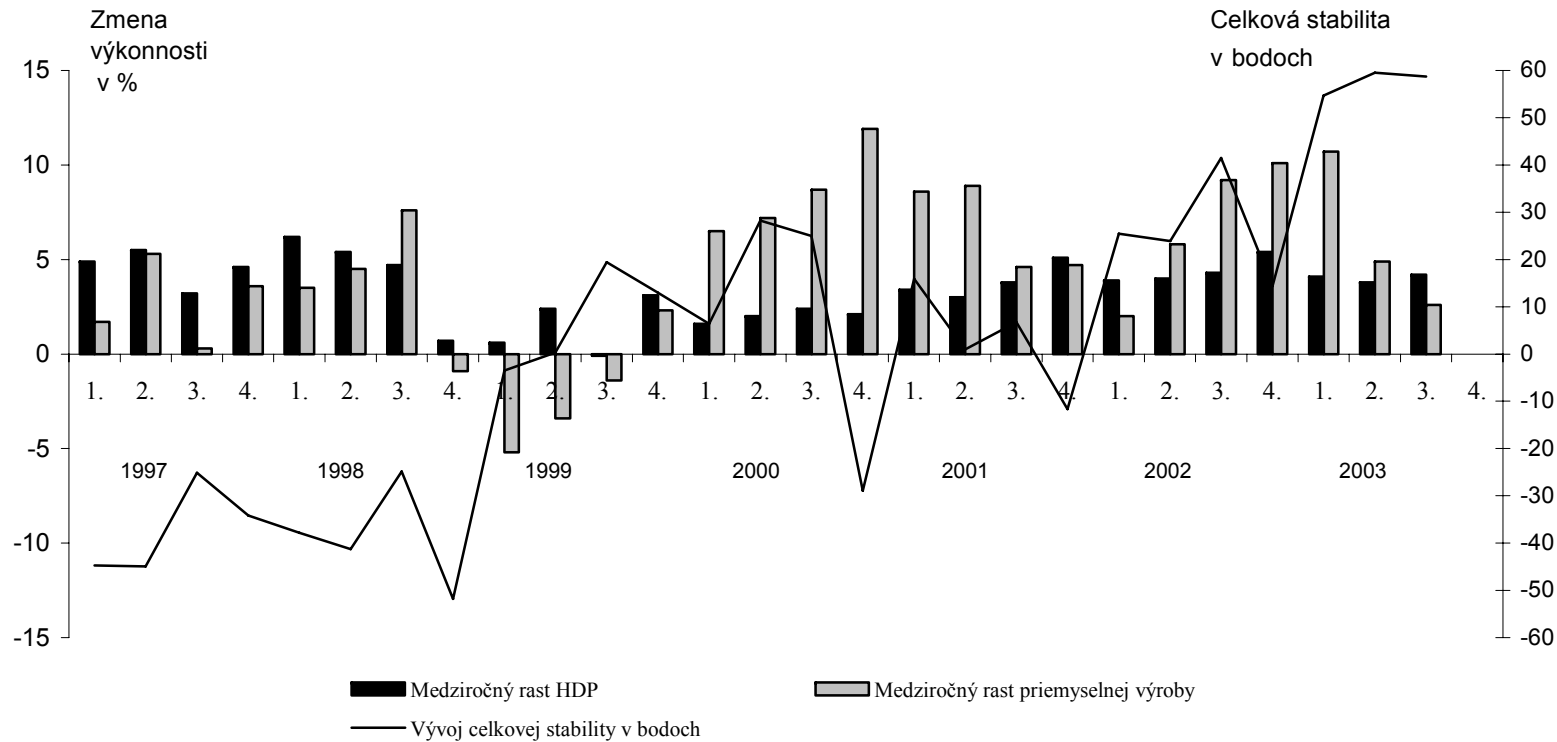
O tom, ako sa výsledky celkového hospodárskeho vývoja Slovenska v roku 2003 zaradili do jeho viacročných vývojových trendov, nás informuje graf 3.

Vývojový trend celkovej makroekonomickej stability zotrval aj v roku 2003 na zreteľne vzostupnej línii presadzujúcej sa už v roku 2002. Uspokojivú (v rámci celého zisťovaného obdobia nadpriemernú) úroveň stability možno považovať za jeden z faktorov, ktoré v roku 2003 podporili udržanie tempa rastu HDP na (z hľadiska medzinárodného porovnania) nadpriemernej úrovni. Pravdepodobnosť jej udržania dáva dobré vyhliadky na rast HDP aj v roku 2004.

Podrobnejší pohľad na to, ako sa do vývojových trendov výkonnosti hospodárstva, jeho stability a situácie obyvateľstva zapísali výsledky roku 2003, dávajú informácie tabuľky 1.

Tempo rastu produkcie v priemysle, ktorý zostáva najvýznamnejším segmentom hospodárstva SR z hľadiska tvorby finančných rozvojových zdrojov, priestoru na uplatnenie komerčných služieb a bázy na zlepšovanie zahranično-obchodnej pozície, v roku 2003 dosiahlo 5,7 % a bolo teda vyššie než 4,6 % priemer tempa rastu v rokoch 1993 – 2003.

Graf 3
Vývoj výkonnosti a stability hospodárstva SR v rokoch 1997 – 2003¹

¹ Trend celkovej stability sumarizuje vývoj týchto jej čiastkových prvkov (ukazovateľov): medziročná miera jadrovej inflácie, pomer salda verejných financií kombinovaného so štvrtročnými hodnotami podielu verejnej spotreby z HDP k HDP, pomer čistého vývozu k HDP a rozdiel medzi prírastkom produktivity práce a prírastkom reálnych miezd. Pre každý čiastkový ukazovateľ zvlášť sa jeho hodnoty zistené v príslušnom období vyjadria v bodoch (v rozpätí od +100 do -100 bodov) podľa ich pomeru k polovici rozpätia medzi maximálnou a minimálnou hodnotou príslušného ukazovateľa v celom časovom rade. Priemer zo súčtu bodov dosiahnutých v jednotlivých obdobiach čiastkovými ukazovateľmi sa považuje za hodnotu celkovej rovnováhy.

Priemerný stav celkovej rovnováhy v SR za zisťované obdobie je v grafe identifikovaný ako jej nulová hodnota. Kladné hodnoty v ňom vyjadrujú jej nadpriemernú a záporné jej podpriemernú úroveň.

Tabuľka 1
Sociálno-ekonomický vývoj v rokoch 1993 – 2003

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
	A. Vývoj výkonnosti hospodárstva										
Index HDP ¹ Predchádzajúci rok = 100 1989 = 100	101,9 79,4	106,2 84,3	105,8 89,2	106,1 94,7	104,6 99,0	104,2 103,2	101,5 104,7	102,0 106,8	103,8 110,9	104,4 115,7	104,2 120,6
Index priemyselnej produkcie ^{1,2} Predchádzajúci rok = 100 1989 = 100	96,3 62,5	104,6 65,4	108,3 70,8	102,5 72,6	101,3 73,5	103,6 76,2	98,0 74,6	108,6 81,1	107,4 87,1	106,8 93,0	105,5 98,1
Index produktivity práce v národnom hospodárstve 1989 = 100 ³	92,3	99,7	103,7	106,2	112,0	117,0	122,4	126,7	130,1	135,7	139,0
Index produktivity práce v priemysle 1989 = 100 ²	83,0	94,0	100,8	105,0	108,8	117,6	118,0	132,4	139,6	148,5	157,6
Rentabilita nákladov v nefinančných organizáciách v %	4,0	3,7	3,7	3,3	3,1	1,2	2,3	3,5	5,2	5,7	6,0
	B. Indikátory stability										
Miera inflácie v % ⁴	23,2	13,4	9,9	5,8	6,1	6,7	10,5	12,0	6,7	3,3	8,5
z toho: miera jadrovej inflácie v %	.	.	.	.	.	6,1	6,0	5,7	4,3	2,1	2,6
φ úroková miera z úverov v % ⁵	14,4	14,6	13,3	13,3	18,4	19,4	16,9	11,8	9,3	9,1	7,6
Saldo verejných financií/HDP v % ⁶	.	.	.	-3,2	-4,8	-4,7	-3,7	-7,5	-6,2	-4,8	-5,1
Ročný Δ produktivity ³ – ročný Δ reálnych miezd v n. h. v bodoch	-1,3	3,7	0,9	-4,6	0,5	1,7	8,2	8,6	4,0	-1,4	3,7
Čistý vývoz/HDP v % ¹	-5,0	4,6	1,7	-11,2	-9,6	-10,6	-4,3	-2,5	-8,2	-7,1	2,7
	C. Sociálny vývoj										
Index zamestnanosti, predchádzajúci rok = 100 ⁷	99,2	98,1	101,7	103,6	99,1	99,7	97,0	98,6	101,0	100,2	101,8
φ miera nezamestnanosti v % ⁷	12,7	13,7	13,1	11,3	11,8	12,5	16,2	18,6	19,2	18,5	17,4
Ročná zmena reálnych miezd v %	-3,9	3,2	4,0	7,1	6,6	2,7	-3,1	-4,9	1,0	5,8	-2,0
Index reálnych miezd v n. h. 1989 = 100	72,8	75,1	78,1	83,7	89,2	91,6	88,8	84,4	85,2	90,2	88,2
Podiel sociálnej oblasti z výdavkov verejných financií v % ⁹	.	.	.	62,0	60,4	62,0	64,5	59,5	61,1	61,9	

¹ V stálych cenách.

² V roku 1998 sa zmenila metodika zisťovania výkonov v priemysle.
Od zisťovania výroby tovaru a služieb sa prešlo k výpočtu indexu priemyselnej produkcie.

³ Podľa HDP v s. c. na 1 pracovníka v n. h.

⁴ Podľa spotrebiteľských cien, v priemere za rok.

⁵ Z úverov čerpaných z obchodných bánk v priemere za rok.

⁶ Podľa údajovej bázy MF; za roky 1993 – 1995 nie sú porovnateľné údaje.

⁷ Podľa výberového zisťovania pracovných síl, v priemere za rok.

⁸ Podiel súčtu výdavkov na vzdelanie, zdravie, sociálne zabezpečenie, bývanie, komunálne potreby, rekreáciu, kultúrne a náboženské záležitosti z celkových výdavkov verejných financií.

Produkcia priemyslu v roku 2003 sa tesne priblížila k úrovni dosiahnutej v roku 1989 a s veľkou pravdepodobnosťou už v roku 2004 prekročí predtransformačnú úroveň. Pravda, stáva sa tak pri podstatnom zvýšení podielu jej obchodovateľnej produkcie a pri jej ďalších kvalitatívnych zmenách, ktoré zaznamenáva časť správy venovaná ponukovej stránke hospodárstva.

Prezentácia hodnôt indikátorov stability upozorňuje, že k priaznivému vývoju celkovej makrostability (znázornenému v grafe 3) v roku 2003 prispelo predovšetkým výrazné zlepšenie hodnoty pomeru čistého vývozu k HDP a značné zastanie rastu reálnych miezd za tempom rastu produktivity práce. Výrazne pozitívnemu pôsobeniu spomenutých faktorov prospelo zlepšenie výsledku verejných financií a pokračujúci pokles úrokovej miery aj napriek vzostupu miery jadrovej inflácie, ktorý však bol vo vzťahu k celkovej miere inflácie veľmi nízky. Hodnoty čiastkových indikátorov stability spolu s charakteristikami vývoja výkonnosti hospodárstva svedčia o tom, že fungovanie ekonomiky sa v roku 2003 stretávalo s hospodárskou politikou usilujúcou o vyvážené prijateľného tempa rastu s makroekonomickou stabilitou potrebnou aj pre blížiacu sa funkciu SR v EÚ.

Istá „daň“ za stabilizačne orientovanú hospodársku politiku sa v roku 2003 prejavila v kontroverzných výsledkoch sociálneho vývoja. Celý rad pozitívnych zmien prejavujúcich sa najmä v raste zamestnanosti a v poklese miery nezamestnanosti v roku 2003 pokračoval s narastajúcou intenzitou. Naproti tomu sa úroveň reálnych miezd po prechodnom vzostupe v roku 2002 opäť znížila.³

Ak je pre hodnotenie celkového hospodárskeho vývoja Slovenska na jednej strane potrebné medzinárodné porovnanie jeho výsledkov, tak z neho, na druhej strane, nemožno (najmä tesne pred vstupom do EÚ zdôrazňujúcej význam odstraňovania rozdielov v úrovni regionálneho rozvoja) vynechať ani regionálne porovnanie (pozri tab. 2).

³ Zistené zaostávanie vývoja reálnych miezd za rastom HDP bolo spôsobené viacerými faktormi. Uviest' z nich treba aspoň dereguláciu cien, predstih tempa rastu zmiešaných dôchodkov v podnikateľskom sektore pred tempom rastu priemerných miezd a odstránenie vplyvu, ktorý mali na úroveň miezd v SR rozdeľovacie procesy prebiehajúce v ČSFR v predtransformačnom období (teda aj v roku 1989).

T a b u ľ k a 2

Vybrané charakteristiky sociálno-ekonomickej situácie v regiónoch SR¹

Kraj	Podiel na počte obyvateľov SR v %		Podiel na tržbách priemyslu v % ⁵			Miera evidovanej nezamestnanosti v % ²			Pomer mesačnej mzdy k priemeru v SR v %		
	1998 ¹	2002 ²	1997 ³	2002	2003 ⁴	1997	2002	2003 ⁴	1997	2002	2003 ⁴
Bratislavský	11,5	11,1	26,6	39,3	41,6	4,6	5,2	4,0	125,9	131,6	131,6
Trnavský	10,2	10,2	8,5	7,9	8,9	11,5	13,0	11,1	97,3	90,3	93,1
Trenčiansky	11,3	11,2	11,1	9,8	9,3	9,1	10,9	9,9	90,3	86,9	88,1
Nitriansky	13,3	13,2	9,0	7,4	6,4	15,0	21,5	19,1	86,3	83,4	84,5
Žilinský	12,8	12,9	11,0	10,2	10,1	11,7	14,7	13,2	90,7	84,7	87,6
Banskobystrický	12,3	12,3	10,3	7,8	7,0	15,9	23,8	22,8	88,5	84,0	85,1
Prešovský	14,5	14,8	7,7	5,6	5,5	18,9	23,0	19,6	79,6	78,3	78,6
Košický	14,1	14,3	15,8	12,0	11,2	18,3	24,3	22,2	100,1	94,9	99,2
SR	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	13,4	17,5	15,6	100,0	100,0	100,0

¹ K 1. 7.² K 31. 12.³ Podiel na výrobe tovaru v priemysle.⁴ 1. – 3. Q.⁵ Vrátane odhadu za živnostníkov.

Rozdiely v úrovni sociálno-ekonomického rozvoja regiónov Slovenska sú podľa informácií tabuľky 2 značné a v zisťovanom období, vrátane roka 2003, sa zväčšujú. Pokračovanie tohto nepriaznivého trendu bude oslabovať spoločenskú kohéziu a už teraz sa stáva zdrojom napätí prispievajúcich k oslabovaniu politickej stability. Možno očakávať, že hospodárska politika bude svoju regionálnu dimenziu posilňovať.

2. Vývoj produkcie

Tempo rastu HDP sa v priebehu roka 2003 postupne zvyšovalo zo 4,1 % v prvom štvrtroku na 4,7 % v poslednom štvrtroku a celoročne dosiahlo 4,2 %. Rast HDP sa dosiahol pri rýchlejšom raste pridanej hodnoty (5 %) ako hrubej produkcie (4,6 %) a medzispotreby (4,3 %); podiel pridanej hodnoty na hrubej produkcii sa v dôsledku toho mierne zvýšil (z 37,9 % v predchádzajúcom roku na 38,1 % v roku 2003). Rast pridanej hodnoty prispel k rastu HDP 4,5 percentnými bodmi (p. b.), vývoj ostatných zložiek HDP ovplyvnil jeho rast negatívne (znížil ho o 0,3 p. b.).

T a b u ľ k a 3

Vývoj tvorby HDP v rokoch 2000 – 2003 (na báze stálych cien)

	2000	2001	2002	2003	2000	2001	2002	2003
	medziročné zmeny v %				príspevok k rastu HDP v p. b.			
Hrubý domáci produkt	2,0	3,8	4,4	4,2	.	.	.	.
z toho:								
poľnohospodárstvo	1,5	9,6	9,9	5,6	0,1	0,4	0,4	0,2
priemysel spolu	-1,5	3,8	-0,3	9,5	-0,4	1,0	-0,1	2,4
spracovateľský priemysel	0,7	11,3	-1,2	6,6	0,2	2,6	-0,3	1,5
stavebníctvo	12,0	-11,0	9,3	6,9	0,4	-0,4	0,3	0,2
služby spolu	2,9	8,2	7,7	3,2	1,5	4,4	4,3	1,9
finančné sprostredkova- nie	23,0	3,7	47,5	29,4	0,7	0,1	1,7	1,5

K rastu HDP v roku 2003 najväčšmi, a to 2,4 p. b., prispel priemysel, čo je vôbec najvyššia hodnota, ktorá sa od roku 1996 v tomto odvetví dosiahla.

Uvedený vývoj podporil 1,5 p. b. spracovateľský priemysel a 1 p. b. výroba a rozvod plynu, elektriny a vody.

Príspevok sektora služieb, ktorý bol v uplynulých dvoch rokoch najsilnejšou oporou hospodárskeho rastu, sa znížil na menej ako polovicu (zo 4,3 p. b. na 1,9 p. b.). Uvedená zmena bola vyvolaná najmä poklesom, resp. stagnáciou pridanej hodnoty v troch najväčších (z hľadiska ich podielu na pridanej hodnote) odvetviach sektora služieb – v obchode, v doprave a telekomunikáciách a v odvetviach nehnuteľnosti, prenájom a obchodné činnosti. Silný rast sa zachoval iba v oblasti finančného sprostredkovania a v školstve; pridaná hodnota vzrástla aj v ostatných odvetviach verejných služieb.

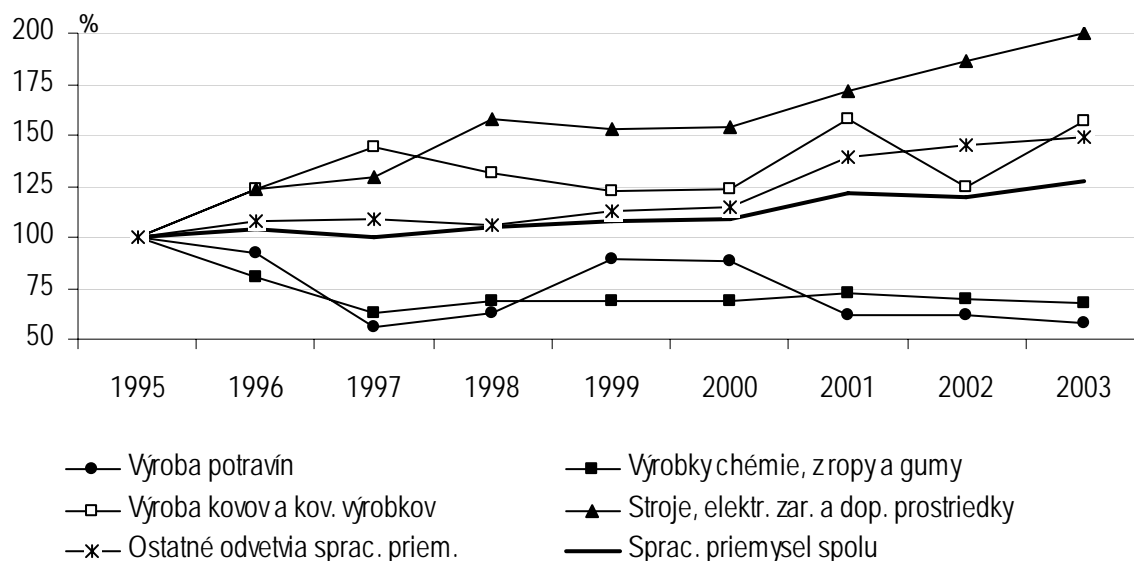
V spracovateľskom priemysle sa pridaná hodnota v roku 2003 zvýšila o 6,6 %, na čom sa podieľala najmä výroba kovov a kovových výrobkov (4,1 p. b.) a výroba strojov, elektrotechnických zariadení a dopravných prostriedkov (2,3 p. b.). Výroba potravín a výrobky z chémie, z ropy a gumy vplývali na rast pridanej hodnoty v spracovateľskom priemysle negatívne (znížili jej rast po 0,4 p. b.), ostatné spracovateľské odvetvia prispeli k jej rastu 1,1 p. b.

Pre vývoj pridanej hodnoty v spracovateľskom priemysle, ako vidieť z grafu 4, je z dlhodobého hľadiska charakteristická jej stagnácia vo výrobe potravín a v odvetviach chemického priemyslu; jednoznačná tendencia k rastu je evidentná v široko ponímanom strojárskom komplexe (vrátane elektrotechnického a automobilového priemyslu) a v ostatných odvetviach spracovateľského priemyslu. Vo výrobe kovov a kovových výrobkov je vývoj pridanej hodnoty značne podmienený konjunktúrnymi výkyvmi (po výraznom poklese v roku 2002, došlo k výraznému zvýšeniu v roku 2003).

Graf 4

Vývoj pridanej hodnoty v odvetviach spracovateľského priemyslu

1995 = 100, na báze stálych cien

V *priemysle* sa produkcia v roku 2003 reálne zvýšila o 5,7 %, z toho v spracovateľskom priemysle o 8,1 %; produkcia poklesla v ťažbe nerastných surovín o 5,7 % a vo výrobe a v rozvoде elektriny, plynu a vody o 4,8 %.

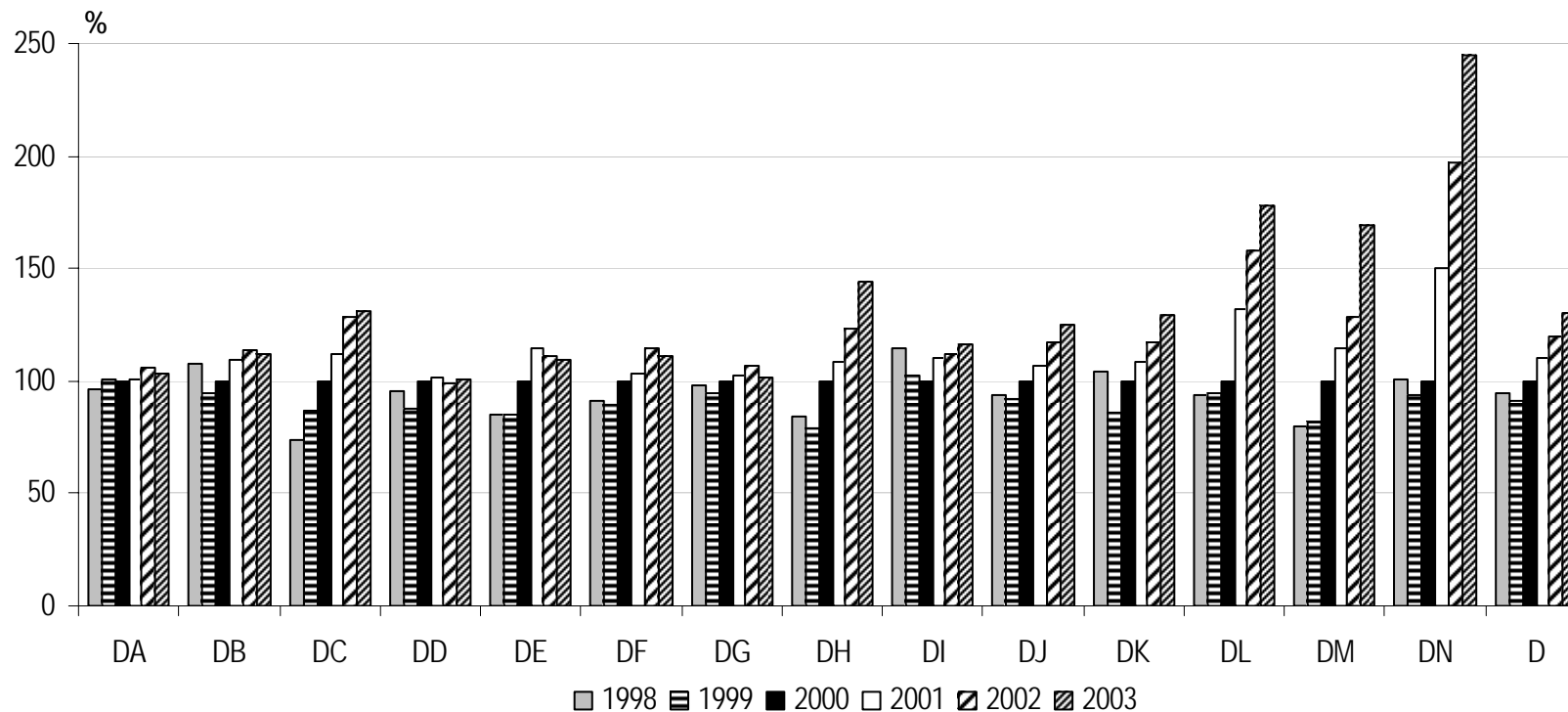
Produkcia jednotlivých odvetví spracovateľského priemyslu sa vyvíjala v značne širokom rozpätí – od 5,2 % poklesu vo výrobe chemických výrobkov až po 33,3 % rast vo výrobe dopravných prostriedkov. Nadpriemerný rast sa dosiahol aj vo výrobe inde neklasifikovanej (24,5 %), vo výrobe výrobkov z gummy a plastov (17,5 %), vo výrobe elektrických zariadení (12,2 %) a vo výrobe strojov i. n. (10,9 %).

Ako znázorňuje graf 5, v posledných rokoch sa v spracovateľskom priemysle vyčlenili viaceré odvetvia, ktoré dosahujú sústavne pomerne rýchly rast produkcie. Okrem výroby elektrických zariadení, dopravných prostriedkov a výroby výrobkov z gummy a plastov, patria medzi ne aj niektoré odvetvia, ktoré sa pomerne pomaly zotavovali z transformačnej recesie (výroba strojov i. n., výroba obuvi, ale najmä veľmi rýchlo rastúca výroba nábytku).

Graf 5

Index priemyselnej produkcie

Indexy očistené o vplyv počtu pracovných dní; priemerný mesiac roku 2000 = 100

DA	Výroba potravín, nápojov a tabakových výrobkov	DI	Výroba ostatných nekov. min. výrobkov
DB	Textilná a odevná výroba	DJ	Výroba kovov a kovových výrobkov
DC	Spracovanie kože a výroba kožených výrobkov	DK	Výroba strojov a zariadení i. n.
DD	Spracovanie dreva a výroba výrobkov z dreva	DL	Výroba elektrických a optických zariadení
DE	Výroba celulózy, papiera, vydavateľstvo a tlač	DM	Výroba dopravných prostriedkov
DF	Výroba koksu, ropných produktov a JP	DN	Výroba i. n. (najmä výroba nábytku)
DG	Výroba chemikálií, chemických výrobkov a vlákien	D	Priemyselná výroba spolu
DH	Výroba výrobkov z gumených a plastových		

Reálny rast tržieb za vlastné výkony a tovar bol v roku 2003 v priemyselných podnikoch podstatne vyšší (11,8 %) ako v roku 2002 (4 %). Ich vývoj ovplyvňovali priemyselné podniky v členení podľa druhu vlastníctva⁴ veľmi rozdielnym spôsobom. Reálny rast tržieb sa dosiahol iba v skupine priemyselných podnikov vo vlastníctve zahraničnom (62 %) a medzinárodnom súkromnom (15 %), kým v skupine priemyselných podnikov vo vlastníctve súkromnom tuzemskom tržby poklesli o 3,7 % a vo vlastníctve štátnom o takmer 11 %. V priemyselných podnikoch vo vlastníctve zahraničnom sa zároveň zvýšil počet pracovníkov o 32 % (zhruba o 20 tis. pracovníkov) pri raste priemernej mesačnej mzdy o 17 %; v ostatných vlastničkých skupinách počet pracovníkov poklesol.

V podnikoch spracovateľského priemyslu tržby za vlastné výkony a tovar reálne vzrástli o 14,1 % (4,4 % v roku 2002), pričom z celkového nominálneho prírastku tržieb viac ako tri pätiny sa realizovali vo výrobe dopravných prostriedkov (reálny rast tržieb o 70 %).

Nadpriemerný rast tržieb sa dosiahol aj v spracúvaní kože (24 %), vo výrobe výrobkov z gumy a plastov (21 %) a vo výrobe strojov i. n. (19 %). Vo výrobe potravín, celulózy a papiera, koksu a ropných produktov, ako aj chemických výrobkov bola v roku 2003 nominálna úroveň tržieb nižšia ako v roku 2002.

Diferencovaný vývoj výkonov v jednotlivých odvetviach spracovateľského priemyslu viedol od roku 1995 k značným zmenám v štruktúre produkcie (reprezentovanej tržbami z priemyselnej činnosti), pridanej hodnoty a vývozu. Základný prehľad uvádzame v tabuľke 4.

Za veľmi pozitívne možno pokladať najmä výrazné zmeny vo vzájomných proporciách medzi výrobou kovov a kovových výrobkov na jednej strane a široko ponímaným strojárskym komplexom na strane druhej. Kým v roku

⁴ Iba za organizácie s 20 a viac zamestnancami a organizácie s počtom zamestnancov do 19 osôb s obratom vyšším ako 100 mil. Sk.

1995 bola pozícia týchto dvoch sektorov z hľadiska podielu na tržbách z priemyselnej činnosti zhruba vyrovnaná, v roku 2003 je podiel strojárskoho komplexu vyšší o 27 p. b. Podľa podielu na pridanej hodnote sa diferencia medzi oboma sektormi zvýšila zo 4,4 p. b. na 12 p. b. a podľa podielu na vývoze (2003 oproti roku 1998) sa diferencia v prospech strojárskoho komplexu zvýšila z 21 p. b. na 35 p. b.

T a b u ľ k a 4

Podiel odvetví na výkonoch spracovateľského priemyslu v % (na báze bežných cien)

Odvetvia	1995	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Podiel odvetví na tržbách z priemyselnej činnosti							
Výroba potravín, nápojov a tabaku	15,5	15,5	14,8	13,4	12,4	12,6	10,4
Výrobky chémie, z ropy a gummy	22,5	18,2	18,3	21,8	21,5	19,2	15,6
Výroba kovov a kovových výrobkov	20,1	17,0	16,7	16,3	16,3	15,7	14,8
Výr. strojov, elektr. zariadení a dopr. prostriedkov	20,6	30,4	31,2	31,1	31,1	33,5	41,9
Ostatné odvetvia spracovateľského priemyslu	21,2	18,9	19,0	17,5	18,6	19,0	17,4
Podiel odvetví na pridanej hodnote							
Výroba potravín, nápojov a tabaku	13,1	13,4	17,6	17,8	11,5	12,5	11,8
Výrobky chémie, z ropy a gummy	25,3	17,0	17,0	17,0	16,6	15,1	13,7
Výroba kovov a kovových výrobkov	15,2	16,5	14,6	14,2	18,7	16,5	18,2
Výr. strojov, elektr. zariadení a dopr. prostriedkov	19,6	26,0	24,5	24,1	25,2	28,5	30,2
Ostatné odvetvia spracovateľského priemyslu	26,7	27,2	26,4	26,8	28,0	27,4	26,2
Podiel odvetví na vývoze							
Výroba potravín, nápojov a tabaku	.	3,2	3,0	2,7	3,0	2,9	2,6
Výrobky chémie, z ropy a gummy	.	17,1	17,0	18,6	17,9	17,4	14,0
Výroba kovov a kovových výrobkov	.	18,5	15,9	16,0	16,0	15,4	14,5
Výr. strojov, elektr. zariadení a dopr. prostriedkov	.	39,4	41,6	41,7	41,0	41,6	49,4
Ostatné odvetvia spracovateľského priemyslu	.	21,9	22,4	21,0	22,1	22,7	19,5

Podiel výroby potravín na spracovateľskom priemysle sa kontinuálne znižuje, čo v podstate zodpovedá obvyklým trendom v rastúcej ekonomike. Oslabuje sa aj celková pozícia chemických výrob, čo však neplatí pre všetky odvetvia v rámci tejto skupiny. Evidentný je najmä znižujúci sa podiel výroby chemikálií, chemických výrobkov a vlákien. Naopak, svoj podiel si jednoznačne udržuje výroba výrobkov z gummy a plastov, a s výkyvmi aj výroba koksu a ropných produktov. Podiel ostatných odvetví spracovateľského priemyslu síce mierne klesá, niektoré odvetvia v tejto skupine však v posledných rokoch preukazujú

silné tendencie k posilneniu svojej pozície v štruktúre spracovateľského priemyslu (napr. výroba obuvi a nábytku).

Dominujúcu úlohu v týchto zmenách, prirodzene, zohráva výroba dopravných prostriedkov, ktorá sa v roku 2003 podieľala 27 % na tržbách z priemyselnej činnosti (v roku 1995 iba okolo 8 %) a takmer 30 % na celkom vývoze spracovateľského priemyslu. Výroba motorových vozidiel pritom zohráva osobitnú úlohu pri zvyšovaní podielu technologicky orientovaného vývozu, ktorý v súčasnosti tvorí už 26 % celkového vývozu spracovateľského priemyslu (21 % v roku 1998).

Automobilový priemysel ako celok (nielen finálne motorové vozidlá, ale aj súčasti, komponenty, karosérie a pod.) sa v roku 2003 prevažujúcou mierou – až 83 % pričínil o zásadné zlepšenie obchodnej bilancie spracovateľského priemyslu (v roku 2002 deficit 0,2 mld Sk, v roku 2003 prebytok 69,3 mld Sk); k podstatnému zníženiu celkového obchodného deficitu prispel 79 %.

Celkove možno konštatovať, že napriek tomu, že slovenský priemysel až v súčasnom období prekonáva svoju predtransformačnú úroveň,⁵ jeho charakter sa v priebehu ekonomickej transformácie podstatne zmenil. Nejde pritom len o kvantitatívne štruktúrne zmeny, ktoré sme sa usilovali charakterizovať v tabuľke 4, ale aj o významné kvalitatívne zmeny, ktoré boli rozhodujúce najmä pre to, že sa daný produkt, výrobný odbor či odvetvie v štruktúre produkcie, vývozu a pod. dokázali vôbec udržať. Tieto zmeny sa odrážajú predovšetkým vo zvýšenej technologickej úrovni produkcie, jej kvality a dizajnu, ktoré sú nevyhnutným predpokladom obchodovateľnosti produktov na otvorenom domácom trhu a náročných zahraničných trhoch. V predtransformačnom období slovenský

⁵ Porovnanie predtransformačnej úrovne priemyslu s jej terajšou úrovňou na báze porovnateľných cien zďaleka nevytvára ideálne predpoklady na plnú porovnateľnosť kvantitatívnych veličín. Vieme, napríklad, že v priemyselných podnikoch bola začlenená veľká časť pred- a povýrobných služieb, ktoré sa hneď v prvom období transformácie osamostatnili a včlenili do sektora služieb. Proces vyčlenenia služieb z výrobných odvetví prebieha, pravda, aj vo vyspelých krajinách, v podmienkach transformácie však prebiehal podstatne intenzívnejšie a môže mať pomerne významný vplyv na skreslenie vývoja priemyslu v transformačnom období.

priemysel, naopak, mal výhodu v tom, že pôsobil na uzavretom domácom i zahraničnom trhu s obmedzenou a málo diferencovanou ponukou. Za významnú treba považovať aj skutočnosť, že slovenský priemysel sa v priebehu transformácie dokázal etablovať ako relatívne samostatná súčasť medzinárodnej deľby práce, do ktorej sa v predtransformačnom období zapájal prevažne sprostredkovane cez českú ekonomiku.

Rast produkcie v *stavebníctve* sa v roku 2003 zrýchlil na 6 % (4,1 % v predchádzajúcom roku), a to najmä v dôsledku zvýšenia stavebnej produkcie v zahraničí o viac ako polovicu; rast produkcie v tuzemsku zostal aj v roku 2003 na úrovni 4,4 %. Neklamným znakom prekonania stagnácie v stavebníctve je relatívne silný rast tržieb – o 8,5 % a rast zamestnanosti o 4 %.

Pre *poľnohospodárstvo* nebol rok 2003 priaznivý. Mimoriadne problémy spôsobilo najmä veľké sucho, ktoré znížilo úrodu všetkých základných druhov plodín (s výnimkou jačmeňa, slnečnice a hrozna) pod úroveň priemeru troch predchádzajúcich rokov. Zároveň sa znížil aj predaj všetkých hlavných druhov živočíšnych výrobkov v hmotnostných jednotkách s výnimkou jatočných ošípaných. Celkové tržby za predaj výrobkov reálne stagnovali, nominálne však poklesli o takmer 5 %. Nepriaznivý vývoj sa v plnej miere odrazil na zápornom hospodárskom výsledku odvetvia (1,9 mld Sk).

Finančné výsledky korporácií sa v roku 2003 vyvíjali veľmi diferencovane. V sektore finančných korporácií sa hospodárenie už druhý rok skončilo so stratou (15,1 mld Sk). V sektore nefinančných korporácií sa, naopak, dosiahol o 14 mld Sk vyšší zisk ako v roku 2002. Vzástol najmä v priemysle (o vyše 19 mld Sk, z toho v spracovateľskom priemysle o 11 mld Sk a vo výrobe a rozvoде elektriny, plynu a vody o 8 mld Sk). Poľnohospodárstvo skončilo so stratou, o niečo menší zisk ako v predchádzajúcom roku sa dosiahol v stavebníctve a v službách. Pozri prehľad v tabuľke 5.

T a b u ľ k a 5

V ý v o j f i n a n č n e j p o z i c i e k o r p o r á c i í v r o k o c h 1 9 9 8 – 2 0 0 3

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
	Hospodársky výsledok v mld Sk					
Nefinančné a finančné korporácie spolu	31,2	73,8	88,0	134,8	133,7	138,0
Finančné korporácie	8,4	26,7	8,8	12,8	-5,5	-15,1
Nefinančné korporácie	22,8	47,1	79,2	122,0	139,1	153,1
z toho:						
Poľnohospodárstvo	-1,6	-2,0	-0,3	1,2	1,9	-1,9
Spracovateľský priemysel	-5,2	6,4	26,3	44,7	42,6	53,2
Stavebníctvo	3,2	1,5	3,3	4,9	8,9	8,4
Služby spolu	13,5	23,1	36,2	55,0	56,0	55,4
Nestratové a stratové nefinančné korporácie s 20 a viac zamestnancami	6,5	21,6	49,4	86,2	95,3	115,2
v tom: nestratové	86,8	75,6	81,3	112,3	127,4	146,6
stratové	-80,3	-54,1	-32,0	-26,0	-32,2	-31,3
	Rentabilita nákladov v %					
Nefinančné korporácie	1,2	2,3	3,5	5,2	5,7	6,0
Poľnohospodárstvo	-2,7	-3,6	-0,5	1,7	2,7	-3,1
Spracovateľský priemysel	-0,8	0,9	3,4	5,2	4,7	5,0
Stavebníctvo	3,0	1,8	3,2	4,8	8,6	7,8
Služby spolu	1,5	2,2	3,3	5,2	5,0	5,1

V spracovateľskom priemysle zisk dosiahli všetky odvetvia s výnimkou textilnej a odevnej výroby. V jednotlivých odvetviach sa medziročný rast zisku vyvíja pomerne nerovnomerne. Vo viacerých odvetviach zisk v roku 2003 poklesol, ale po výraznejšom raste v predchádzajúcom roku (napríklad vo výrobe potravín), alebo výrazne vzrástol, ako napríklad vo výrobe kovov a kovových výrobkov (o 12 mld Sk, po predchádzajúcom poklese o 8 mld Sk). Kontinuálny rast zisku možno zaznamenať vo výrobe výrobkov z gumy a plastov, vo výrobe strojov i. n. a vo výrobe elektrických zariadení.

Vyšší prírastok zisku ako v celom sektore nefinančných korporácií sa v roku 2003 dosiahol v nefinančných korporáciách s 20 a viac zamestnancami (20 mld Sk), k čomu prispel predovšetkým rast zisku v nestratových organizáciách (o 19 mld Sk) a v malej miere aj zníženie straty v stratových organizáciách. Rozdiel medzi rastom zisku v celom sektore nefinančných korporácií a nefinančnými korporáciami s 20 a viac pracovníkmi naznačuje, že menším podnikom sa v roku 2003 darilo horšie ako v predchádzajúcich rokoch. Ich zisk

sa znížil (od roku 1998 prvýkrát) zhruba o 6 mld Sk, čo je viac-menej dôsledkom stlačeného dopytu na domácom trhu, na ktorý sa malé podniky spravidla orientujú.

3. Vývoj cenovej hladiny

V roku 2003 sa výrazne zrýchlil rast cenovej hladiny v porovnaní s predchádzajúcim rokom (rast spotrebiteľských cien sa zrýchlil 2,6-násobne). Značný rozdiel v miere inflácie medzi rokmi 2002 a 2003 bol prioritne vyvolaný odlišným rozsahom úprav regulovaných cien. Skutočnosť, že v roku 2002 sa zaznamenal najnižší rast cenovej hladiny (3,3 %) v histórii existencie SR, sa prijíma s opatrnosťou: bolo známe, že ide o dočasný jav, vyvolaný skôr politickým rozhodnutím o odložení pôvodne plánovaných úprav regulovaných cien. Preto bolo zrýchlenie rastu cenovej hladiny v roku 2003 očakávané.

Na cenový vývoj protichodne pôsobili domáce a vonkajšie faktory. Domáce faktory pôsobili smerom k zvyšovaniu cenovej hladiny (administratívne opatrenia v podobe úprav regulovaných cien a spotrebných daní, zmena sadzieb DPH, zvýšenie spotrebných daní). Podiel administratívnych opatrení na celkovom náraste cien predstavoval viac ako 75 %. Rast cien energií mal aj svoj logický sekundárny efekt vo výraznejšom náraste cien trhových služieb. Ďalším domácim faktorom, ktorý ovplyvnil cenovú hladinu, bolo zosilnenie rastu cien potravín v porovnaní s predchádzajúcim rokom.

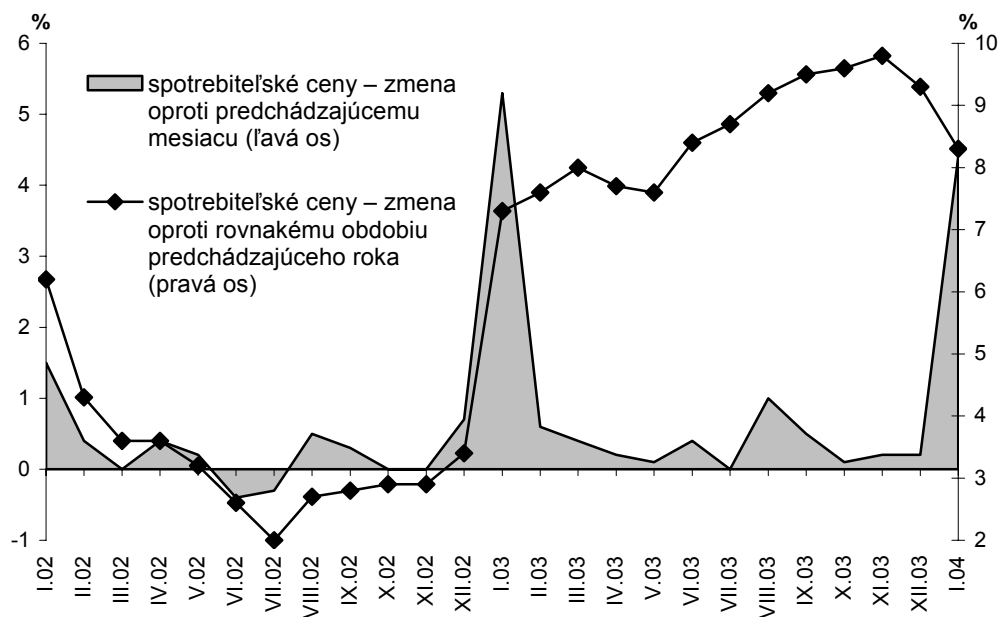
Vplyv externých faktorov pôsobil proti rastu cenovej hladiny. Posilňovanie výmenného kurzu slovenskej koruny voči EUR aj USD sa prejavilo v cenách pohonných látok (tie po očistení od vplyvu zmien nepriamych daní poklesli o 0,5 %). Vývoj kurzu slovenskej koruny mal vplyv na cenovú hladinu aj vo forme nízkej, tzv. dovezenej inflácie, čo sa odrazilo v pomalom raste cien obchodovateľných tovarov.

Účinok väčšiny podstatných očakávaných vplyvov na infláciu sa prejavil hneď na začiatku roka, v dôsledku čoho spotrebiteľské ceny v januári medzimesačne vzrástli o 5,3 %. Bola to medzimesačná zmena cenovej hladiny porovnateľná s júlom 1999 (5,8 %), keď došlo po zmene vlády k prvej výraznej úprave regulovaných cien v rámci série opatrení na odstránenie cenových deformácií. K druhému, miernejšiemu skoku v cenovej hladine došlo v auguste 2003, keď boli ceny ovplyvnené pôvodne neplánovanou zmenou spotrebných daní. Za celý rok 2003 dosiahla priemerná miera inflácie 8,5 %.

V roku 2003 všetky cenové indexy vo výrobnjej sfére zaostali za indexom spotrebiteľských cien. Najvyššiu dynamiku dosahoval index priemyselných výrobcov, ktorý sa dostal na úroveň 8,3 % (v roku 2002 iba 2,1 %). Jeho rozbor však preukazuje, že táto relatívne vysoká hodnota bola vyvolaná zvýšením cien výrobcov elektrickej energie, plynu, pary a teplej vody o 17,9 %, pritom produkty priemyselnej výroby zdraželi len o 2,6 %. Poľnohospodárski producenti utrpeli ďalší pokles cien svojich výrobkov (čo pri raste iných cenových indexov opätovne znevýhodňuje poľnohospodárskych výrobcov). V priemere za rok 2003 sa ceny produktov poľnohospodárskej výroby medziročne znížili o 4,8 % (v predchádzajúcom roku – 0,7 %). Ceny produktov poľnohospodárskej výroby klesali aj pri raste cien (na ne nadväzujúcich) potravinárskych výrobkov (o 2,8 %) a pri raste spotrebiteľských cien potravín a nealkoholických nápojov (o 3,4 %).

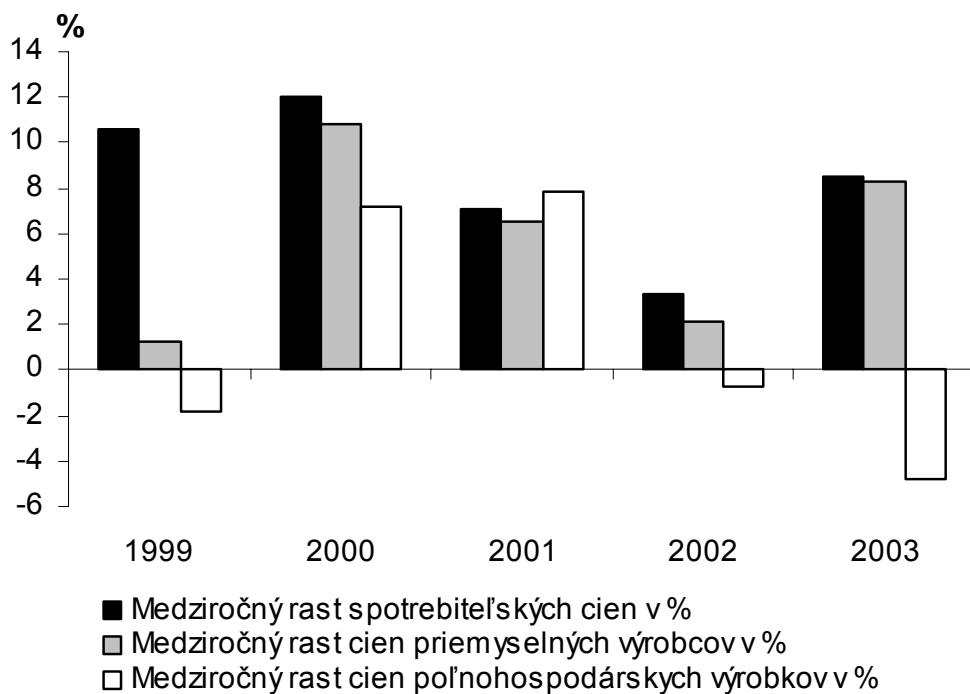
Z hľadiska makroekonomickej stability a kvality ekonomického prostredia možno pripomenúť, že náhle zníženie miery inflácie v jednom roku (2002), sprevádzané jej náhlým zvýšením v ďalšom roku, nie je z hľadiska čisto ekonomického vhodným riešením. Z hľadiska predvídateľnosti a stability prostredia by bolo výhodnejšie, keby sa úpravy regulovaných cien robili tak, aby bola miera rastu cien z roka na rok mierne klesajúca. Na druhej strane je pozitívne, že v roku 2004 sa už posledným razantnejším zvýšením regulovaných cien energií odstránia cenové deformácie.

Graf 6
Miera rastu spotrebiteľských cien

Prameň: Štatistický úrad SR.

Graf 7
Priemerný medziročný rast cenovej hladiny v %

Prameň: Štatistický úrad SR.

Výhľad na rok 2004

Rozhodujúcim vplyvom, ktorý predurčí tempo rastu cenovej hladiny v roku 2004, je rozsah zrealizovaných úprav regulovaných cien na začiatku roka. Podľa údajov o januárovej inflácii už možno potvrdiť predpoklad o tom, že cenový skok zo začiatku roka 2004 je menej výrazný ako skok na začiatku predchádzajúceho roka (na začiatku oboch rokov sa realizovali úpravy regulovaných cien a úpravy nepriamych daní). Januárový skok z roku 2004 by mal byť posledným inflačným šokom spôsobeným narovnávaním regulovaných cien energií. Spotrebiteľské ceny v januári vzrástli medzimesačne o 4,4 % (v januári 2003 +5,3 %). Rast spotrebiteľských cien bol spôsobený hlavne vplyvom administratívnych úprav⁶ (regulované ceny a zmena DPH), viac ako 60 % rozsahu tohto prírastku spôsobil rast regulovaných cien. Neprekvapuje, že silný januárový medzimesačný rast cien sa koncentruje na bývanie, elektrinu, plyn a ostatné palivá (v dôsledku úprav regulovaných cien plus zvýšenia sadzby DPH) a na potraviny a nealkoholické nápoje (v dôsledku zvýšenia sadzby DPH). Menší administratívny vplyv na ceny nastane v máji 2004, keď sa upraví spotrebná daň z tabakových výrobkov (výnos zo zvýšenia dane vo výške asi 200 mil. SKK sa má použiť na dofinacovanie regionálneho školstva).

Z dôvodu spomenutého nižšieho rozsahu úprav regulovaných cien v januári 2004 oproti januáru 2003 došlo k poklesu dynamiky medziročnej miery inflácie na 8,3 % (v decembri 2003 to bolo 9,3 %). Na medziročnej báze jadrová inflácia dosiahla úroveň 3,1 % (v decembri 3,0 %).

Rizikovým faktorom pri odhade tempa rastu cenovej hladiny môžu byť vplyvy vstupu do EÚ, ktoré môžu byť objektívne (napr. zásady spoločnej poľnohospodárskej politiky), aj špekulačne vyvolané. Očakávame, že zblížovanie cenových hladín medzi domácou ekonomikou a štátmi EÚ bude pokračovať

⁶ V údajoch za január ešte nie je zahrnuté zvýšenie cien regulovaného nájomného (výnos Ministerstva výstavby a regionálneho rozvoja SR o regulácii cien nájmu bytov nadobudol platnosť až v priebehu januára).

skôr postupne, a nie náhle. Významnú funkciu tu zohrá kúpyschopný dopyt domácich spotrebiteľov. V prípade niektorých poľnohospodárskych komodít (hlavne cukor, olejniny, mlieko) zrejme dôjde aj k rýchlejšiemu zvýšeniu cien, nemožno však hovoriť o skokovitom zvýšení celkovej cenovej hladiny. Ak predpokladáme, že rast cien sa rozloží do dlhšieho obdobia a (okrem niekoľkých komodít) nebude koncentrovaný na obdobie tesne po vstupe do EÚ v roku 2004, môžeme očakávať výsledok priemernej miery inflácie v roku 2004 v intervale 6,5 – 7,5 %.

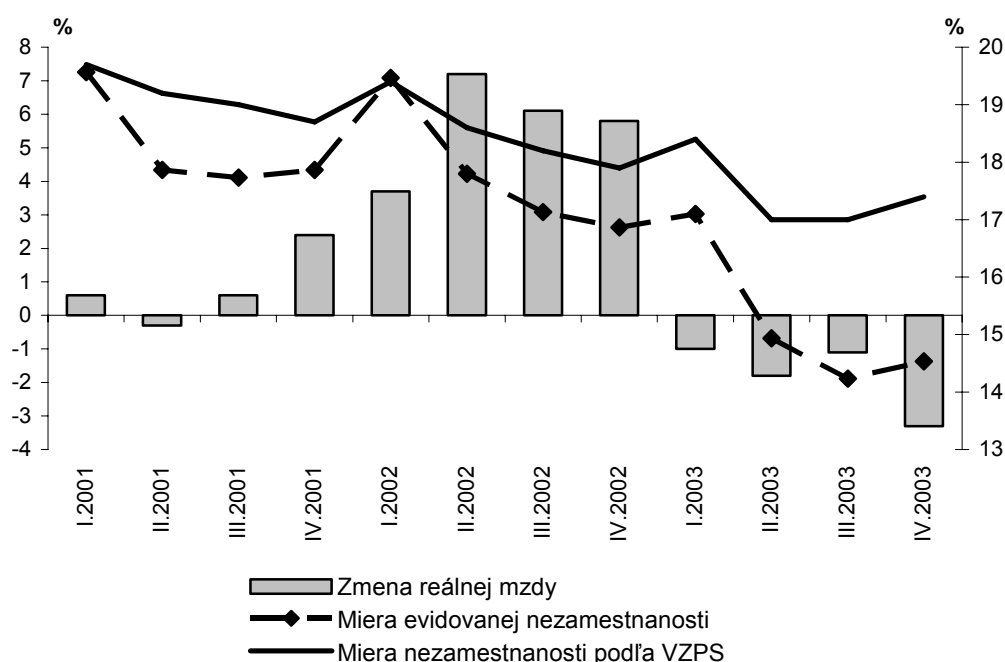
4. Trh práce

Po prekonaní kritickej fázy v období 1999 – 2001 konštatujeme zmiernenie nerovnováhy na trhu práce. Už v údajoch o trhu práce za rok 2002 boli prítomné známky obratu (došlo k prvému poklesu miery nezamestnanosti od roku 1997, hoci iba miernemu), v roku 2003 táto tendencia zosilnela. Vývoj v roku 2003 však nebol pokračovaním tendencií z uplynulého roka, viaceré črty sa zásadne zmenili. Pokles miery nezamestnanosti v roku 2002 ešte nebol sprevádzaný výraznejším rastom zamestnanosti (nezamestnanosť klesla skôr v súvislosti s celkovým úbytkom pracovných síl na trhu práce). V roku 2003 je vývoj kvalitatívne lepší: zaznamenal sa rast zamestnanosti spolu s poklesom miery nezamestnanosti.

Štatistické dáta za rok 2003 sa však interpretujú ťažko. Dôvodom je ich rozporuplnosť, existujú výrazné rozdiely v dátach podľa ich zdroja. Tieto problémy sú sprievodným javom kvalitatívnych zmien na trhu práce. Miera nezamestnanosti zistená podľa počtu evidovaných nezamestnaných klesla podstatne výraznejšie ako miera nezamestnanosti podľa výberového zisťovania pracovných síl (VZPS). Tento rozdiel sa nedá objasniť bez toho, aby sme zobrali do úvahy legislatívne zmeny v oblasti trhu práce. Legislatívne zmeny priniesli sprísnenie režimu kontaktov evidovaného nezamestnaného s úradmi práce

a možnosť samospráv zapojiť nezamestnaných do obecných služieb. Opatrenia tohto druhu prispeli k tomu, aby miera nezamestnanosti, vyjadrená podľa počtu registrovaných nezamestnaných, poklesla výraznejšie. Existujúci značný rozdiel medzi oboma mierami nezamestnanosti (graf 8) vyvoláva indicie, že časť osôb vyradených z evidencie na úradoch práce naďalej vo výberovom zisťovaní (t. j. v dotazníku) uvádza, že zamestnanie nemá.

Graf 8
Miera nezamestnanosti a rast reálnej mzdy

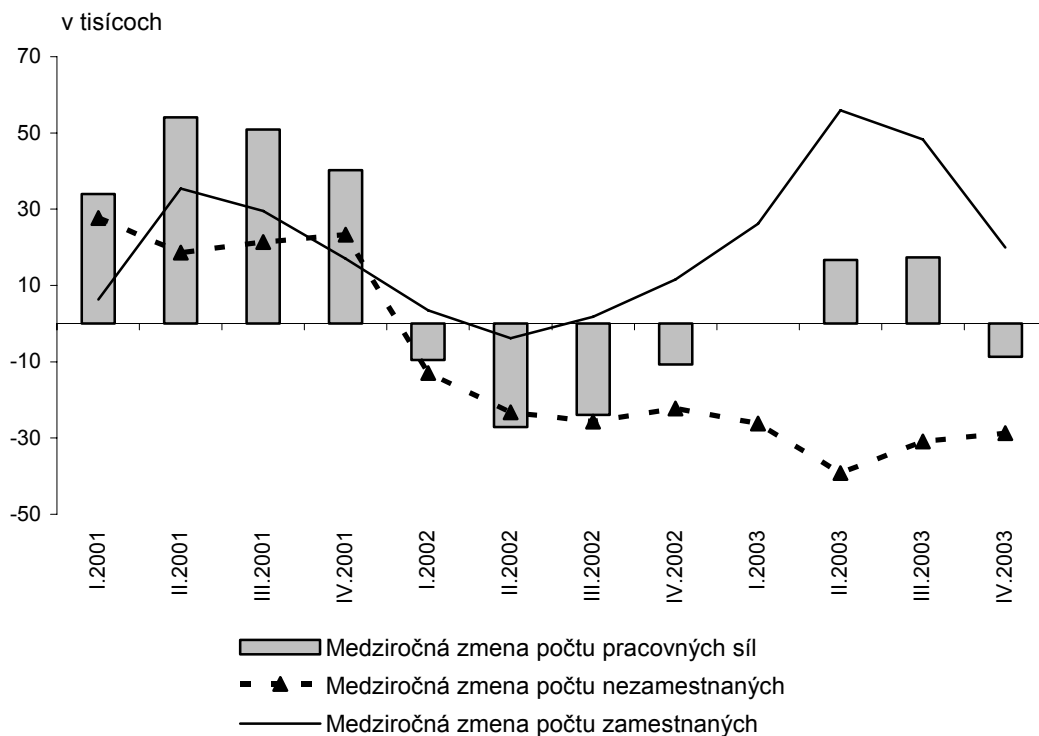
Prameň: Štatistický úrad SR.

Miera nezamestnanosti podľa výberového zisťovania dosiahla v roku 2003 priemernú hodnotu 17,4 %, kým v predchádzajúcom roku to bolo 18,5 % (pri raste počtu pracujúcich o 1,8 %). Miera evidovanej nezamestnanosti klesla v dôsledku spomenutých opatrení až na priemernú ročnú hodnotu 15,2 %, pritom sa oproti minulosti zvýraznili jej sezónne výkyvy. V závere roka miera evidovanej nezamestnanosti (ktorá v závere roka pravidelne stúpa kvôli ukončeniu sezónnych prác) vzrástla výraznejšie, ako by sa očakávalo na základe doteraz

známych sezónnych výkyvov. Ide o efekt spätného nárazu: v letných a jesenných mesiacoch bol sezónny pokles silnejší ako v minulosti, na konci roka bol potom sezónny nárast tiež silnejší ako v minulosti.⁷ Je pravdepodobné, že zmobilizovanie nezamestnaných, ktoré sa dosiahlo prísnejšími pravidlami pre zotrvanie v registroch úradov práce od januára 2003, viedlo k väčšiemu počtu sezónne pracujúcich.⁸ V súlade s týmto predpokladom vyznieva, že podľa VZPS bol zaznamenaný silný prírastok počtu pracujúcich v stavebníctve (o 10,7 %) a v hoteloch a reštauráciách (16,1 %). Preto je zrejmé, že pri takto nasmerovanej politike zamestnanosti je potrebné brať pri interpretácii priebežných údajov do úvahy zmenenú mieru sezónnych výkyvov.

G r a f 9

Vývojové tendencie na trhu práce podľa výberového zisťovania pracovných síl

Prameň: Štatistický úrad SR.

⁷ Počet novozaevidovaných nezamestnaných, ktorý presiahol v decembri 50 tisíc, sa vymyká obvyklému sezónnemu výkyvu.

⁸ Nemusi ísť len o prírastok sezónnych prác. Časť týchto prác zrejme existovala aj v minulosti, ale boli neregistrované a ich vykonávatelia mohli zotrvať v registri nezamestnaných. Zmeny v legislatíve ich prinútili, aby sa odhlásili z registra počas trvania týchto prác, po ich skončení sa pravdepodobne opätovne registrujú.

Pozitívnym signálom je posun v menej sledovanom ukazovateli trhu práce: priemerná dĺžka vedenia nezamestnaného v registri sa mierne skrátila (v decembri dosahovala 12,4 mesiacov). Skrátenie doby registrácie v registroch úradu práce môže byť prejavom spružnenia trhu práce.

Vývoj ceny práce v roku 2003 sa značne odlišoval od predchádzajúceho roka. Tempo rastu nominálnych miezd sa spomalilo aj napriek tomu, že v tomto období sa podstatne zvýšil rast životných nákladov. Priemerná mzda v roku 2003 dosiahla 14 365 Sk a medziročne vzrástla iba o 6,3 %. To pri zvýšenej inflácii (a teda zvýšenom raste životných nákladov) znamenalo pokles reálnej mzdy o 2,0 %. Je to podstatne odlišný vývoj reálnej mzdy v porovnaní s predchádzajúcim rokom. Vtedy, pri zatiaľ rekordne nízkej miere inflácie (3,3 %), bol rast nominálnych miezd podstatne vyšší (9,3 %), čo vyústilo do rastu reálnej mzdy o 5,8 %.

Už z interpretácie niektorých ukazovateľov vyplynuli zmeny v rámci pravidiel fungovania trhu práce. Legislatívnymi úpravami sa od začiatku roka 2003 sprísnil podmienky na zotrvávanie v registroch úradov práce (kontakt každých štrnásť dní). Zároveň celoštátny *Program udržiavania pracovných návykov* formou menších obecných služieb nahradil doteraz používaný program verejnoprospešných prác. Od januára 2003 miestna samospráva na zmluvnom základe spolupracuje s úradmi práce (so samosprávou sa konfrontujú zoznamy nezamestnaných, samospráva má právo ich využiť na obecné služby).

Samotný prísnejší režim udržiavania osôb v registri nezamestnaných nie je garanciou trvalého znižovania nezamestnanosti. Tento nástroj oslabuje jednu z viacerých príčin nezamestnanosti, ale nie tú hlavnú (ktorou je nedostatok pracovných miest). Na druhej strane sa ukazuje, že čistenie databáz trhu práce je sprevádzané rastom počtu zamestnaných.

Legislatívny rámec trhu práce bol v záujme spružnenia trhu práce pozmenený rozsiahlou novelizáciou Zákonníka práce (s účinnosťou od júla 2003). Cieľom úpravy bolo zabezpečiť väčšiu flexibilitu pracovnoprávných vzťahov

a obmedziť donucovacie nariadenia zákonníka. Bez výpočtu zmien, ktoré novela priniesla, možno identifikovať tendencie, v prospech ktorých nová zákonná úprava pôsobí: ide o dereguláciu úpravy pracovného času, o uľahčenie vzniku alternatívnych pracovnoprávných vzťahov, o zníženie ochrany zamestnanca pred prepustením, o celkové spružnenie vzťahov medzi zamestnancom a zamestnávateľom. Novelizovaný Zákonník práce by mal stimulovať vytváranie nových pracovných miest.

Trhu práce aj tvorby ceny práce sa dotýka *Stratégia reformy zamestnávania vo verejnom sektore*. Jej cieľom je, aby verejný sektor bol schopný konkurovať súkromnému pri získavaní a udržaní kvalitných ľudských zdrojov. Princípy zamestnávania vo verejnom sektore sa majú priblížiť podmienkam v súkromných firmách.

Výhľad na rok 2004

Od januára 2004 platia na trhu práce opäť sprísnené pravidlá, ktorých cieľom je ďalšia stimulácia k aktívnemu vyhľadávaniu pracovných miest. Vyššiu priestorovú mobilitu nezamestnaných by mal napomôcť príspevok na sťahovanie za prácou. Zároveň sa skrátila doba poberania podpory v nezamestnanosti z 9 na 6 mesiacov. Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny (ktoré nahrádzajú úrady práce) nezamestnaným zabezpečia vytvorenie tzv. individuálneho akčného plánu. Ide o jeden z prvkov pri prechode úradov práce z pozície administrátora do pozície poradcu.

Spoločnou črtou nových pravidiel v politike zamestnanosti (tých, ktoré boli zavedené v roku 2003, aj na začiatku roka 2004) je podpora motivácie na strane ponuky (t. j. na strane pracovných síl). Dopytová strana trhu práce môže byť nepriamo stimulovaná znížením sadzby dane z príjmu, tento vplyv však hlavne v krátkodobom horizonte nemusí byť výrazný. Stimulácia

nezamestnaných sprísňovaním podmienok postupne narazí na hranice svojich možností, ak sa zároveň nezlepší tvorba pracovných miest.

Rok 2004 sa začal v súlade s trendmi z roku 2003: evidovaná nezamestnanosť naďalej medziročne klesá. Predpokladáme, že istý podiel na tom má aj predstavený súbor zmien v politike zamestnanosti. Miera evidovanej nezamestnanosti dosiahla v januári 2004 úroveň 16,6 %, čo je o 1,1 percentuálneho bodu menej ako v januári predchádzajúceho roka. To zároveň znamená, že medziročný pokles je už pomalší ako v roku 2003, keď sa v januári zaznamenal pokles o 2 percentuálne body. Tento výsledok je však v súlade s logikou našich očakávaní, podľa ktorých by miera evidovanej nezamestnanosti mala naďalej klesať, ale miernejším tempom ako v predchádzajúcom roku (medzi rokmi 2002 a 2003 klesla zo 17,8 % na 15,2 %, v roku 2004 klesne zrejme do blízkosti 14,3 %). Okrem toho je veľmi pravdepodobné, že výsledky získané výberovým zisťovaním pracovných síl budú aj naďalej menej priaznivé a možno rátať s poklesom na úroveň okolo 16,5 % (zo 17,4 % v roku 2003).

Vzhľadom na spomalenie rastu životných nákladov možno rátať s priaznivejším výsledkom vývoja reálnej mzdy. Keďže podniky nebudú zaťažené podobným šokom z rastu cien energie ako v roku 2003, možno predpokladať aj väčšiu ochotu zamestnávateľov zvyšovať nominálnu mzdu. V kombinácii s nižšou mierou inflácie to zrejme povedie k miernemu rastu reálnej mzdy vo výške okolo 1 %. Obnovený (hoci len slabý) rast reálnej mzdy umožní aj zvýšenie dynamiky konečnej spotreby domácností, ktorá na rozdiel od roku 2003 opäť prispeje k rastu reálneho hrubého domáceho produktu.

5. Platobná bilancia a zahraničný kapitál

5.1. Platobná bilancia

Pre vývoj platobnej, a najmä obchodnej bilancie aj v roku 2003 boli charakteristické predovšetkým v jeho druhej polovici pokračujúce pozitívne trendy z predchádzajúceho roka. V dôsledku toho aj vývoj bežného účtu platobnej bilancie dosiahol najlepšiu úroveň od roku 1995.

T a b u ľ k a 6

Vývoj platobnej bilancie v rokoch 1999 – 2003 (v mil. USD)¹

	1999 ²	2000 ³	2001 ⁴	2002 ⁵	2003 ⁶
Obchodná bilancia	-1 103	-916,8	-2 134,7	-2 131,4	-641,4
Bilancia služieb	149	439,4	479,5	455,5	234,5
Príjmová bilancia	-128	-235,5	-100,7	-261,1	129,0
Bežný účet platobnej bilancie	-1 083	-713,0	-1 755,9	-1 938,9	-277,3
Kapitálový a finančný účet	1 823	1 413,0	1 719,0	5 175,3	1 339,0
Ostatné nezačlenené položky	-19	120,2	180,2	409,3	-170,1
Celková bilancia	721	923,7	140,4	3 645,7	1 231,7

¹ Stav k 31. decembru 2003.

² Použitý kurz 41,417 SKK/USD.

³ Použitý kurz 46,200 SKK/USD.

⁴ Použitý kurz 48,347 SKK/USD.

⁵ Použitý kurz 45,335 SKK/USD.

⁶ Použitý kurz 36,773 SKK/USD.

Pokles deficitu obchodnej bilancie pritom vyplynul predovšetkým z rýchlejšieho rastu vývozu oproti dovozu, a to pri priaznivejšej štruktúre exportu, v ktorom sa zvýšil podiel ekonomicky progresívnejších výrob.

Nepriaznivejšie výsledky však priniesol vývoj bilancie služieb, kde došlo k poklesu príjmov o 210,0 mil. USD. Tento pokles zapríčinilo nielen zníženie dopravných služieb a tranzitu plynu, pri súčasnom náraste výdavkov za nákladnú dopravu, najmä automobilovú, ale aj nežiaduce spomalenie tempa rastu príjmov cestovného ruchu, čo nevytvára priaznivé predpoklady na ďalší rozvoj tohto odvetvia v roku 2004. Nižšia úroveň služieb a rast cien otvára tak konkurenčný priestor pre susedné krajiny.

Pozitívnym výsledkom vývoja platobnej bilancie zodpovedal aj ďalší nárast devízových rezerv. Ich celkový stav k ultímu roka dosiahol sumu 12,1 mld USD, čo predstavovalo krytie približne 5,8-mesačného dovozu tovarov a služieb.

Dosiahnutú vyrovnanosť, resp. prebytok celkovej bilancie zabezpečil predovšetkým prebytok kapitálového a finančného účtu vo výške 64,5 mld Sk (1,3 mld USD), vytvorený priamymi a ostatnými krátkodobými investíciami; zatiaľ pri portfóliových investíciách finančných derivátov a ostatných dlhodobých investícií došlo k odlevu.

5.2. Zahraničný kapitál

V roku 2003 došlo oproti roku 2002 k poklesu dlhodobých finančno-kapitálových zdrojov o 188 mld SKK (o 4,1 mld USD). Výrazný pokles (do konca septembra 2003) nastal predovšetkým v príleve priamych zahraničných investícií (PZI) (o 139 mld SKK, o 2,8 mld USD). Tu sa prejavilo najmä ukončovanie procesu privatizácie štátom vlastnených majetkových podielov v sieťových odvetviach, hoci privatizačné príjmy z týchto odvetví určitou časťou na príleve PZI ešte participovali (doplatok privatizácie SPP, privatizácia Východoslovenskej a Západoslovenskej energetiky).

V dôsledku toho sa zmenila oproti roku 2002 aj odvetvová štruktúra prílevu PZI. Podstatne sa zvýšil predovšetkým jeho podiel v spracovateľskom priemysle (z 1,4 % na 38 %), na úkor odvetví energetiky (z 83 % na 39 %), i keď ich podiel ostal stále pomerne vysoký (tab. 8).

Tabuľka 7
Zahraničný kapitál v Slovenskej republike v roku 2003

Položka PB	1. – 3. Q. 2002		1. – 3. Q. 2003		Rozdiel	
	mld SKK	mil. USD	mld SKK	mil. USD	v mld SKK	v mil. USD
Saldo PZI spolu	156,6	3 367,3	17,7	471,6	-138,9	-2 895,7
aktíva	-0,6	-13,4	0,4	10,9	1,0	24,3
pasíva	161,2	3 465,7	25,4	679,1	-135,8	-2 786,6
Saldo portfóliové investície	20,3	437,9	-15,9	-424,5	-36,2	-862,4
aktíva	15,4	331,7	-16,3	-435,5	-31,7	-767,2
pasíva	4,9	106,2	0,4	11,3	-4,5	-94,9
Saldo ostatné dlh. investície	-0,9	-13,1	-13,9	-370,4	-13,0	-357,3
aktíva	6,1	138,9	10,7	286,0	4,6	147,1
pasíva	-7,0	-152,0	-24,6	-656,4	-17,6	-504,4
Saldo dlh. zahr. inv. spolu	176,0	3 792,1	-12,1	-323,3	-188,1	-4 115,4
aktíva	20,9	457,2	11,5	-138,6	-9,4	-595,8
pasíva	159,1	3 419,9	-15,5	11,7	-174,6	-3 408,2
Saldo krátkodob. kap.	-9,4	-201,8	18,5	451,1	27,9	652,9
aktíva	8,8	188,6	-16,7	-445,7	-25,5	-634,3
pasíva	-18,2	-390,4	35,2	896,9	53,4	1 287,3
Saldo zahraničný kapitál spolu	166,6	3 590,3	6,4	127,8	-160,2	-3 462,5

Poznámka: Z PZI je zahrnutá len majetková účasť + reinvestovaný zisk.

Prameň: NBS – platobná bilancia január – september 2002 a 2003.

Tabuľka 8
Odvetvové smerovanie PZI do podnikovej sféry ekonomiky Slovenska

Hlavné odvetvia prílevu PZI	Prílev PZI				Stav PZI	
	1. – 3. Q. 2002		1. – 3. Q. 2003		k 30. 9. 2003	
	mld Sk	%	mld Sk	%	mld Sk	%
Spracovateľský priemysel	2,3	1,4	9,0	37,7	121,8	37,2
Elektrina, plyn, voda	132,8	82,5	9,4	39,1	38,8	11,8
Obchod	6,1	3,8	4,6	19,3	39,6	12,1
Doprava, telekomunikácie	0,6	0,4	0,3	1,2	34,1	10,4
Peňažníctvo, poisťovníctvo	17,2	10,7	1,8	1,5	75,7	23,1
Spolu SR	160,9	100,0	24,0	100,0	327,2	100,0

Prameň: Menový prehľad NBS, december 2003.

V prepočte stavu PZI na obyvateľa najvyššiu dynamiku rastu zaznamenalo v roku 2003 Slovensko k 30. 9. 2003 s objemom 1 680 USD, čo je síce viac ako dosiahlo Poľsko (1 253 USD k 31. 12. 2002), ale menej ako ČR (4 469 USD), Maďarsko (3 079 USD) a aj Slovinsko (2 012 USD).

Rozhodujúcimi *investorskými krajinami* v roku 2003 bolo Nemecko (36,7 %), ďalej Maďarsko (31,7 %) a Spojené kráľovstvo (10,9 %). Investície

z Nemecka sa orientovali prevažne do podnikovej sféry, z Maďarska, zo Spojeného kráľovstva, ako aj z Talianska do bankovníctva. Na celkovom stave PZI sa 22,7 % podieľa Nemecko, prevažne v podnikovej sfére, za ktorým nasleduje Holandsko (21,0 %), taktiež v podnikovej sfére, Rakúsko (17,4 %) a Taliansko (10,7 %), prevažne v bankovej sfére.

Regionálna orientácia prílevu PZI sa v roku 2003 výrazne nezmenila. Celkový prílev investícií sa delí medzi Bratislavský (72,8 % z celkového prílevu PZI) a Košický kraj (20,1 %). Podiel Bratislavského kraja na celkovom stave PZI k 30. 9. 2003 sa znížil na 62,8 %, druhým v poradí je Košický kraj (16,1 %). Podiely ostatných krajov sa pohybujú okolo hodnoty 3,5 – 4,4 %, najnižší podiel má tradične Prešovský kraj (2,4 %).

K poklesu finančných zdrojov z *portfóliových investícií* oproti roku 2002 o 36,2 mld SKK (o 862 mil. USD) došlo predovšetkým v dôsledku väčšieho splácania záväzkov nerezidentmi a nákupu zahraničných cenných papierov rezidentmi ako splácania záväzkov domácimi dlžníkmi a nákupu cenných papierov nerezidentmi.

Pokles ostatného dlhodobého kapitálu oproti roku 2002 o 13 mld SKK (o 357 mil. USD) bol spôsobený najmä vyšším splácaním zahraničných pôžičiek, ako bolo ich čerpanie. Nárast krátkodobého kapitálu súvisí najmä s transakciami medzi materskými bankami v zahraničí a jej pobočkami na území SR.

Napriek celkovému poklesu finančno-kapitálových zdrojov o 160,2 mld SKK (3,5 mld USD), ich čistý prílev v období 1. – 3. štvrt'roka 2003 v objeme 6,4 mld SKK (128 mil. USD) postačoval na prefinancovanie dosiahnutého relatívne nízkeho deficitu bežného účtu 2,7 mld SKK (73 mil. USD).

V roku 2004 sa predpokladá, že vývoj finančno-kapitálových zdrojov bude rozhodujúcim spôsobom ovplyvnený dynamikou prílevu PZI. Očakáva sa návrat do tradičných – produkčných a neprivatizačných sfér jeho alokácie, ktorého trend sa začal už v roku 2003. Zvýšenie prílevu PZI do týchto sfér, najmä do spracovateľského priemyslu, avizujú nielen už uzavreté zmluvy o výstavbe

a výroby s firmami Peugeot a Citroën a KIA Motors firmy Hyundai, ale aj ďalší zahraniční investori zo sféry elektrotechniky, elektroniky, strojárstva a aj stavebníctva.

Možno teda predpokladať ďalší rast prílevu PZI a z neho vyplývajúceho prínosu pre ekonomiku SR, najmä pokiaľ ide o priamu a nepriamu zamestnanosť a vývoz. Avšak vzhľadom na dlhší čas nábehu pri výrobne orientovaných PZI sa výrazne vyššie prínosy PZI očakávajú až v rokoch 2005 – 2007.

6. Zahraničný obchod v roku 2003 a jeho výhľad na rok 2004

Zahraničný obchod Slovenska zaznamenal v roku 2003 v porovnaní s rokom 2002 výrazné zlepšenie. Jeho výsledky boli dokonca od roku 1995 najlepšie.

Deficit obchodnej bilancie bol oproti roku 2002 o 72,4 mld Sk nižší a dosiahol iba 23,6 mld Sk, t. j. 2 % z HDP oproti 8,8 % v roku 2002 (tab. 9).

T a b u ľ k a 9

Vývoj základných ukazovateľov zahraničného obchodu Slovenskej republiky

Ukazovateľ	2000	2001	2002	2003 ¹
Vývoz, FCO, mld Sk, b. c.	548,5	611,3	652,0	803,0
Ročná zmena, b. c., %	+29,5	+11,4	+6,7	+23,2
Dovoz, OP, mld Sk, b. c.	590,3	714,1	747,9	826,6
Ročná zmena, b. c., %	+25,9	+21,0	+4,7	+10,5
Saldo, mld Sk	-41,7	-102,7	-96,0	-23,6
Saldo/HDP, %	-4,7	-10,4	-8,8	-2,0 ²
Exportná výkonnosť, % HDP	61,8	61,8	61,1	67,2
Dovozná náročnosť, % HDP	66,6	72,2	70,1	69,1

¹ Predbežné údaje.

Prameň: Štatistika zahraničného obchodu SR za rok 2000, 2001, 2002, ŠÚ SR; internetová stránka ŠÚ SR – zahraničný obchod 2003; HDP podľa www.statistics.sk; vlastné výpočty.

Podstatné zníženie deficitu zahraničného obchodu bolo výsledkom výraznej vyššej dynamiky vývozu a len menšieho zvýšenia dynamiky dovozu.

O výrazný rast vývozu sa z komoditného hľadiska najviac zaslúžili vozidlá, plavidlá a dopravné zariadenia (o 69,1 %), ktoré tým zvýšili svoj podiel na

celkovom vývoze SR z 21 % v roku 2002 na 29 %. Rozhodujúci podiel na tomto raste má však automobilový priemysel a v rámci tohto zatiaľ dominantná firma – dcérska spoločnosť Volkswagen, ktorá výrazne zvýšila svoju výrobu najmä zavedením nového výrobku (terénny automobil Touareg). Výrazne však rástol aj vývoz strojov, elektrických zariadení a prístrojov na záznam a reprodukciu obrazu a zvuku (o 23 % pri 19 %-nom podiele na celkovom vývoze), rovnako aj základných kovov a výrobkov z nich (o 16 % pri 13,5 %-nom podiele na vývoze) a rôznych priemyselných výrobkov. V roku 2003 slovenský exportný sektor zaznamenal ďalšie významné zlepšenie komoditnej štruktúry vývozu v prospech vyššie spracovaných výrobkov.

Na strane dovozu, v rozhodujúcich položkách a oproti roku 2002 nižší rast zaznamenali výrobky potravinárskeho priemyslu (pokles o 6,7 %), nerastné výrobky (o 0,6 %) a výrobky chemického priemyslu (o 2,5 %). Okrem toho určitú stagnáciu (podpriemerný rast) zaznamenal dovoz textilných výrobkov a celulózo-papierenských výrobkov. Naopak, nadpriemerne a podstatne rýchlejšie ako v roku 2002 rástol dovoz strojov, elektrických zariadení a prístrojov na záznam a reprodukciu obrazu a zvuku (o 13,7 % pri raste podielu z celkového dovozu SR na 26,3 %), vozidiel, plavidiel a dopravných zariadení (o 30 % pri raste podielu na 15 %), základných kovov a výrobkov z nich (o 11 % pri podiele 9 %) a plastov a výrobkov z nich (o 25 % pri raste podielu na 7 %).

V dôsledku uvedených vývozných a dovozných relácií sa v roku 2003 oproti roku 2002 znížil obchodný deficit pri nerastných výrobkoch na 60,1 mld Sk, pri strojoch a elektrických zariadeniach na 67 mld Sk a pri potravinách na 12 mld Sk. Naopak, deficit sa zvýšil pri chemických výrobkoch (na 37 mld Sk), pri plastoch (15,4 mld Sk) a pri optických prístrojoch (13,5 mld Sk).

Nárast prebytku obchodnej bilancie sa zaznamenal predovšetkým pri vozidlách, plavidlách a dopravných prostriedkoch (na 109,6 mld Sk) a pri základných kovochoch a kovových výrobkoch (na 34 mld Sk).

V *teritoriálnej* štruktúre zahraničného obchodu Slovenska v roku 2003 väčšia zmena oproti roku 2002 nastala vo vzťahu k USA. Vývoz na toto teritórium enormne vzrástol o 32,8 mld Sk na 42,2 mld Sk (index 449,7). Podiel Slovenska na tomto trhu tak vzrástol z 1,4 % na 5,3 % a deficit obchodnej bilancie 6,6 mld Sk sa v roku 2002 zmenil na prebytok 26,1 mld Sk. Podiel trhu EÚ zostal v podstate rovnaký, Slovensko však tu dosiahlo výrazne vyššie kladné saldo obchodnej bilancie. Mierne sa však znížil podiel krajín CEFTA, kde v dôsledku vyššieho rastu dovozu ako vývozu došlo k poklesu kladného obchodného salda. Pozitívne možno hodnotiť aj určité rozšírenie trhov pre slovenský vývoz v Rusku, čo umožnilo znížiť vysoký deficit. V obchode s krajinami Ázie akceleroval dovoz, čo zhoršilo obchodnú bilanciu (tab. 10).

T a b u ľ k a 10

Základná teritoriálna štruktúra zahraničného obchodu Slovenskej republiky

Krajina, skupina krajín	2002			2003		
	Podiel v %		Saldo	Podiel v %		Saldo
	vývoz	dovoz	v mld Sk	vývoz	dovoz	v mld Sk
Spolu	100,0	100,0	-96,0	100,0	100,0	-23,6
z toho:						
USA	1,4	2,1	-6,6	5,3	1,9	+26,1
EÚ	60,6	50,3	+18,5	60,6	51,4	+62,3
CEFTA	28,3	23,0	+12,2	25,2	23,6	+7,6
z toho:						
ČR	15,2	15,2	-14,3	12,9	14,3	-14,7
CEFTA bez ČR	13,1	7,8	+32,1	12,3	9,3	+22,3
Rusko	1,0	12,5	-87,3	1,2	10,7	-78,8
Ázia	3,1	7,7	-37,9	2,9	8,5	-47,0

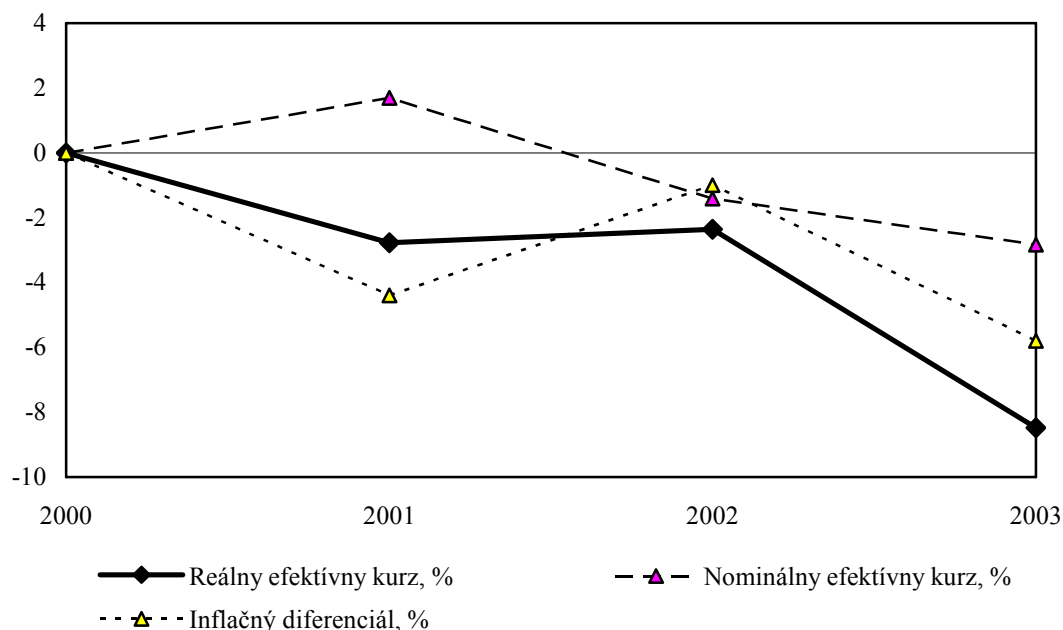
Prameň: Zahraničný obchod v SR, 2002, 2003; internetová stránka ŠÚ SR 2004.

Dosiahnutý výrazný *rast vývozu* bol ovplyvnený niekoľkými faktormi. Predovšetkým to bol pokračujúci trend v *oživovaní svetovej ekonomiky*, ktorý by sa mal ešte viac zintenzívniť v roku 2004. Tento priaznivý výhľad čiastočne motivoval zahraničný dopyt k vyššiemu štandardnému predzásobeniu v posledných mesiacoch roka 2003.

Významný podiel na výraznom raste vývozu mala rastúca *kvalitatívna konkurencieschopnosť*, ktorú garantovali najmä priami zahraniční investori v spracovateľskom priemysle. Podiel spracovateľského priemyslu na príleve priamych zahraničných investícií sa zvýšil z 1,4 % v roku 2002 až na 37,7 % v roku 2003. Dynamický rast vývozu však priaznivo ovplyvnila aj *nákladovo-cenová konkurencieschopnosť* exportného sektora, čo dokumentuje predovšetkým index jednotkových nákladov práce, podľa ktorého nominálne mzdy v spracovateľskom priemysle rástli, na rozdiel od roku 2002, pomalšie ako reálna produktivita práce (z tržieb).

Naopak, určitý brzdiaci účinok na rast vývozu, najmä v malých a stredných domácich podnikoch malo nominálne (2,8 %) aj reálne (8,5 %) *zhodnotenie slovenskej koruny* voči EUR, v ktorom sa realizuje až 70 – 80 % zahraničného obchodu SR. (Graf 10: percentuálne hodnoty < 0 → zhodnotenie, > 0 → znehodnotenie.) Vo veľkých podnikoch a v podnikoch so zahraničnou účasťou, kde sa vývoz realizuje na základe uzavretých kontraktov, bol tento vplyv marginálny.

G r a f 10
Medziročný vývoj nominálneho a reálneho efektívneho kurzu slovenskej koruny voči EUR (%)

Zhodnotenie koruny však väčšou mierou ovplyvnilo *rast dovozu*, keďže naopak negatívne tu pôsobil *pokles celkového domáceho dopytu*, ktorý sa prejavil najmä relatívne nižším rastom dovozu technologických zariadení a niektorých výrobných vstupov. Tento pokles napokon pôsobil ako faktor rastu vývozu, keď pre časť produkcie museli domáci výrobcovia hľadať umiestnenie na zahraničných trhoch. Napriek turbulentnému vývoju na svetovom trhu ropy v roku 2003 *jej cena*, ktorá sa pohybovala na úrovni 25 – 26 USD za barel, významnejšie hodnotu dovozu v priemere neovplyvnila. Naopak, ďalšie *oslabenie amerického dolára* pôsobilo na zníženie hodnoty dovozu.

Vývoj zahraničného obchodu SR v roku 2004 by mal byť závislý od niekoľkých relevantných faktorov. Predovšetkým by ho mali pozitívne ovplyvňovať veľmi priaznivé vyhliadky vo svetovej konjunktúre, pokiaľ budú existovať v SR dostatočné rezervy v kapacitnom pokrytí očakávaného zvýšenia zahraničného dopytu. Predpokladá sa posilňovanie amerického dolára, čo bude zdražovať dovozy platené v tejto mene (ropa). Pokiaľ ide o cenu ropy, v roku 2004 napriek značnej neistote analytici predpokladajú tendenciu k miernemu poklesu.

Vo vývoji celkového domáceho dopytu sa nepredpokladá výraznejšia zmena doterajšej stagnačnej tendencie, i keď k určitému zvýšeniu investičného dopytu, a to aj vzhľadom na daňové zvýhodnenie investorov, môže dôjsť. Prílev nových PZI bude pravdepodobne vyvíjať tlak na rast dovozu komponentov pre výstavbu a výrobu, hoci opačne bude pôsobiť ďalšie zapájanie slovenských výrobcov do subdodávok pre podniky s PZI.

Vychádzajúc z uvedených skutočností rast vývozu tovarov by mal pokračovať, aj keď nižšou dynamikou vzhľadom na zvýšenú východiskovú úroveň. Dovozy tovarov by mal svoju doterajšiu dynamiku mierne zvýšiť. Pasívne saldo obchodnej bilancie by sa mohlo zvýšiť zhruba v bežných cenách na úroveň 30 – 50 mld Sk. Vyplýva to z uvedenej tabuľky (tab. 11).

Tabuľka 11
Výhľad zahraničného obchodu s tovarmi na rok 2004

		2003	2004 ²	
			a	b
Vývoz tovarov, mld Sk	b. c.	803,0	907,4	907,3
	s. c.	622,5 ¹	703,4	703,4
Ročná zmena, %	b. c.	+23,2	+13,0	+13,0
	s. c.	+26,2 ¹	+13,0	+13,0
Dovoz tovarov, mld Sk	b. c.	826,6	954,7	934,1
	s. c.	610,7 ¹	705,4	690,0
Ročná zmena, %	b. c.	+10,5	+15,5	+13,0
	s. c.	+13,4 ¹	+15,5	+13,0
Čistý vývoz tovarov, mld Sk	b. c.	-23,6	-47,3	-26,8
	s. c.	+11,8	-2,0	+13,4

¹ Odhad.

² Alternatíva **b** uvažuje oproti alternatíve **a** iba s nižším rastom dovozu.

7. Finančná a menová politika

7.1. Finančná a rozpočtová politika

Základné zameranie finančnej a rozpočtovej politiky v roku 2003 bolo determinované predovšetkým integračnými cieľmi, zintenzívnením prípravy na vstup Slovenskej republiky do Eurozóny. Ako súčasť dlhodobejšej stratégie k tomu mala prispieť ďalšia rozpočtová konsolidácia a udržanie vytýčenej úrovne rozpočtového deficitu. Predbežné údaje o dosiahnutých výsledkoch nasvedčujú, že tieto rozpočtové ciele sa vcelku podarilo dosiahnuť.

Aj keď sa vo vývoji štátneho rozpočtu a verejných financií v roku 2003 dosiahli niektoré pozitívne výsledky, k zásadnému obratu v riešení niektorých problémov, najmä v stabilizácii príjmov, sa zatiaľ nedospelo. V príjmovej časti štátneho rozpočtu aj pri celkovom raste daňových príjmov o 11,3 mld Sk (o 6 %) vážnym problémom naďalej zostávalo nízke plnenie dane z pridanej hodnoty, kde sa z predpokladaných príjmov štátneho rozpočtu vo výške 99,4 mld Sk splnilo len 83,8 mld Sk, t. j. 84,3 %, a dane z príjmov právnických

osôb z rozpočtovanej sumy 33,4 mld Sk len 31,9 mld Sk, t. j. 95,5 %, v dôsledku čoho len na týchto daniach vznikol oproti rozpočtu schodok 16,1 mld Sk. Chýbajúce zdroje nemohli potom nahradiť ani priaznivejšie výsledky spotrebných daní. Celkové neplnenie daňových príjmov predstavovalo vo svojom úhrne 15,4 mld Sk. Nepriaznivý vývoj daňových príjmov viedol k nesplneniu celkových rozpočtových príjmov, ktoré dosiahli len 99,0 % úrovne predpokladanej vo schválenom štátnom rozpočte na rok 2003.

T a b u ľ k a 12

Vývoj príjmov a výdavkov štátneho rozpočtu v rokoch 1999 – 2003¹

	Skutočný stav (v mld Sk)					Schválený rozpočet na r. 2003	Plnenie rozpočtu 2003 v %	Index 2003/2002 v %
	1999	2000	2001	2002	2003 ²			
Celkové príjmy	216,7	213,5	205,4	220,4	233,1	235,4	99,0	105,8
z toho:								
A. Daňové príjmy	160,4	173,8	165,1	188,8	200,2	215,6	92,8	106,0
v tom:								
Dane z príjmov, zo zisku a z kapitálového majetku	62,3	60,0	57,5	69,3	72,9	74,7	97,5	105,2
Dane z tovaru a služieb	84,1	99,0	102,0	115,6	123,3	137,2	89,8	106,7
Dane z medzinárodného obchodu	12,5	13,1	3,9	4,0	4,1	3,7	111,1	101,7
B. Nedaňové príjmy	41,7	19,9	24,8	20,8	17,1	12,0	141,9	81,9
C. Granty, transfery a ostatné príjmy	.	18,4	13,7	10,7	15,8	7,8	202,5	147,7
Celkové výdavky	231,4	241,4	249,7	272,0	289,0	291,4	99,2	106,3
z toho:								
A. Bežné výdavky	182,6	203,5	213,3	237,1	250,1	253,5	98,7	105,4
B. Kapitálové výdavky	21,0	25,4	27,5	32,4	31,1	32,5	95,6	96,0
C. Účasť na majetku a úvery	27,8	12,2	8,9	2,4	7,9	5,4	144,8	.
Prebytok (+), Schodok (-)	-14,8 -27,6	-27,6 -44,4	-44,4 -51,6	-51,6 -56,0	-56,0	-56,0	99,9	108,4
Podiel na HDP (v %)	1,82	3,11	4,59	5,0	4,7	.	.	.

¹ Údaje Ministerstva financií SR.

² Údaje za rok 2003 sú predbežné až do schválenia štátneho rozpočtu v Národnej rade SR. Očakávané úspory rozpísaných a nevyužitých výdavkov a príjmy z úrokov vkladov vlády v NBS, ktoré spolu predstavujú 16,7 mld Sk, by sa odrazili v znížení podielu schodku na HDP na úroveň 3,3 %.

Bežné výdavky predstavovali z celkových rozpočtovaných výdavkov 87,0 %, v skutočnosti dosiahli 86,5 %. Nepriaznivý vývoj rozpočtových príjmov

najmä v školstve, zdravotníctve a sociálnom zabezpečení posilňoval však aj úsilie o vykonanie reforiem v uvedených oblastiach.

T a b u ľ k a 13

Vývoj plnenia plánovaných rozpočtových príjmov v rokoch 1999 – 2003

(v % plnenia štátneho rozpočtu)

	1999	2000	2001	2002	2003
Celkové príjmy	120,5	116,1	113,7	100,2	99,0
Z toho:					
daňové príjmy	102,4	105,3	104,4	104,5	92,8

¹ Údaje z Ministerstva financií SR a ÚSSE SAV.

Problémovou sférou finančnej politiky v roku 2003 bol naďalej kapitálový trh, ktorý neplnil svoju vlastnú funkciu – zabezpečovať kapitálové potreby pre rozvoj ekonomiky a štrukturálne zmeny.

7.2. Menová politika

Zámery menovej politiky v roku 2003 zakotvené v menovom programe NBS boli determinované predovšetkým stratégiou prijatou pre záverečnú fázu integračného procesu a zabezpečenie podmienok na vstup SR do Európskej menovej únie.

Očakávalo sa pritom, že oproti roku 2002 sa podarí ďalej stabilizovať výsledky verejných financií, optimalizovať vývoj fiškálneho deficitu, a predovšetkým zlepšiť výsledky vonkajších ekonomických vzťahov. To spolu so znížením úrokových sadzieb malo v konečnom dôsledku vytvoriť podmienky na zvýšenie investičnej aktivity.

Menový program bol založený na zintenzívnení reformného procesu, na dokončení cenovej deregulácie spojenej sice so zvýšením celkovej inflácie, no bez výraznejšieho zvýšenia jadrovej inflácie. Vývoj menového kurzu slovenskej koruny v týchto podmienkach mal zodpovedať základnej požiadavke – zabezpečiť

rovnovážny ekonomický rast a optimálne zhodnocovanie meny pri udržaní konkurencieschopnosti slovenskej ekonomiky.

Predbežné výsledky plnenia menového programu NBS v roku 2003 ukazujú, že vývoj kľúčových menových indikátorov v podstate zodpovedá strategickým menovým cieľom. Svedčí o tom skutočnosť, že vývoj inflácie sa pohyboval v cieľovom koridore, keď pri predpokladanej celkovej koncoročnej miere inflácie v intervale 7,7 – 9,7 % (t. j. priemernej ročnej miere inflácie 8,2 – 9,3 % a jadrovej inflácie 2,7 – 5,0 %) sa dosiahla skutočná priemerná ročná miera inflácie 8,5 % pri podiele jadrovej inflácie 1,99 percentuálneho bodu. Vo vývoji platobnej bilancie došlo k podstatnej stabilizácii, čo tiež priaznivo ovplyvňovalo v priebehu roka vývoj menového kurzu.

Pozitívne výsledky sa dosiahli vo vývoji hodnôt indikatívnych menových agregátov. Základná úroková sadzba NBS sa v priebehu roka 2003 znížila zo 6,5 % na 6,0 %. Peňažná zásoba M2 sa v roku 2003 zväčšila o 5,2 % (v roku 2002 vzrástla o 5 %). Rast objemu celkových úverov i úverov poskytnutých podnikom aj obyvateľstvu bol v roku 2003 o niečo rýchlejší než v predchádzajúcom roku.

T a b u ľ k a 14

Priemerná ročná dynamika rastu peňažnej zásoby M₂ (v bežnom kurze) v %¹

	1999	2000	2001	2002	2003
Peňažná zásoba (M ₂)	9,1	14,0	11,9	7,7	5,5
Obeživo mimo bánk (M ₀)	0,1	16,0	19,1	14,1	9,7
Neterminované vklady	-10,1	10,2	24,0	12,0	17,0
Terminované vklady	13,2	14,5	6,1	3,9	5,2
Z toho: obyvateľstvo	14,2	9,7	1,7	1,1	-2,5
Vklady v cudzej mene	34,1	15,5	13,9	10,7	-11,4
Z toho: obyvateľstvo	25,8	1,9	14,6	11,6	-12,9

¹ Podľa údajov NBS.

V priebehu posledných piatich rokov dochádza v skladbe peňažnej zásoby k postupným zmenám, najmä v dôsledku meniacich sa preferencií rozhodovania ekonomických subjektov. Zmeny termínovaných vkladov obyvateľstva

(ich pokles) sú vyvolané predovšetkým zmenami úrokových sadzieb z vkladov, pričom vklady podnikov (vrátane poisťovní) majú rastúcu tendenciu. Priaznivý vývoj kurzu SKK, charakterizovaný od roku 2002 rastom jeho hodnoty najmä voči USD, sa prejavuje v poklese záujmu obyvateľstva o vklady v cudzej mene, podporovanom skutočnosťou, že tieto vklady prinášajú nízky úrokový výnos.

T a b u ľ k a 15

Vývoj vkladov (v mld Sk) a priemernej úrokovej miery z vkladov (v %) v rokoch 1999 – 2003¹

	1999	2000	2001	2002	2003	Index 2003/2002
Vklady v Sk	421,7	505,6	554,7	649,7	714,1	109,9
Z toho: obyvateľstvo	286,7	304,8	324,7	323,5	323,1	99,9
Vklady v cudzej mene (prepočítané v Sk)	80,2	99,2	110,8	118,4	97,1	82,0
Vklady spolu	504,8	604,9	665,6	767,6	811,2	105,7
Úroky z vkladov spolu	10,5	7,2	5,2	4,6	3,3	.
V tom: netermínované v.	3,8	3,5	2,6	3,7	1,6	.
termínované v.	12,8	8,5	6,2	5,6	4,6	.

¹ Podľa údajov NBS (predbežne).

Politika nízkych úrokových sadzieb priaznivo vplývala na investičnú aktivitu aj roku 2003. Pokles úrokových sadzieb z vkladov pri súčasnej miere inflácie (a najmä pri jej predpokladanom raste v roku 2004) však vedie k poklesu záujmu obyvateľstva o vkladanie svojich úspor do peňažných ústavov.

V bankovom sektore pokračoval proces jeho konsolidácie, v priebehu ktorej sa ďalej stabilizovalo ich hospodárenie a zvyšovali sa ich zisky. Žiaduci nárast rozsahu a rozšírenie rôznorodosti bankových služieb však bol spojený aj s neodôvodneným nárastom ich cien, najmä zvyšovaním bankových poplatkov za zúčtovací platobný styk a za správu účtov v bankách.

Vývoj vonkajších ekonomických vzťahov a výsledky platobnej bilancie v roku 2003 sa odrazili aj v postavení slovenskej meny, ktorá sa posilnila oproti všetkým významnejším svetovým menám vrátane eura, ktoré je pre SR

najdôležitejšou menou. V menovej politike to vyvoláva otázku, ako udržať ďalší vývoj kurzu z hľadiska zachovania konkurencieschopnosti slovenskej ekonomiky na úrovni zodpovedajúcej jej celkovému ekonomickému vývoju.

8. Vývoj hrubého domáceho produktu v roku 2003 a výhľad na jeho zmenu v roku 2004

8.1. Doterajší vývoj dopytovej stránky ekonomiky

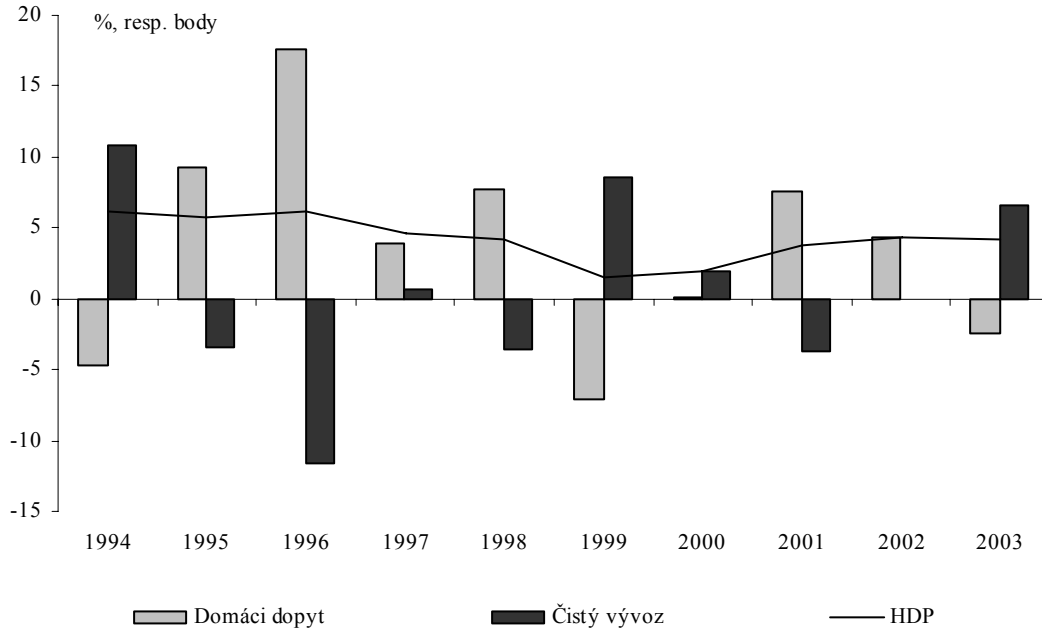
Pred predikciou vývoja výkonnosti slovenského hospodárstva v roku 2004 bude užitočné doplniť predchádzajúce analytické sondy pohľadom na súvislosti medzi zmenami HDP a súčasťami dopytu. Uvedenému zámeru slúži graf 11.

Z pohľadu rozčlenenia finálneho dopytu na domáci a vonkajší dopyt reprezentovaný čistým vývozom (pozri časť a) grafu 11) je štruktúra prírastkov použitého HDP v roku 2003 veľmi podobná tej, ktorá bola v grafe znázornená za roky 1994 a 1999. Vo všetkých uvedených rokoch hospodárska politika domáci dopyt obmedzovala. To sa (aj v roku 2003) prejavilo v značnom zaostávaní tempa rastu dovozu za tempom rastu vývozu. V uvedených prípadoch (teda v rokoch 1994 a 1999 rovnako ako v roku 2003) bol rast HDP vyvolaný len zväčšením čistého vývozu, ktoré kompenzovalo aj isté zmenšenie domáceho dopytu.

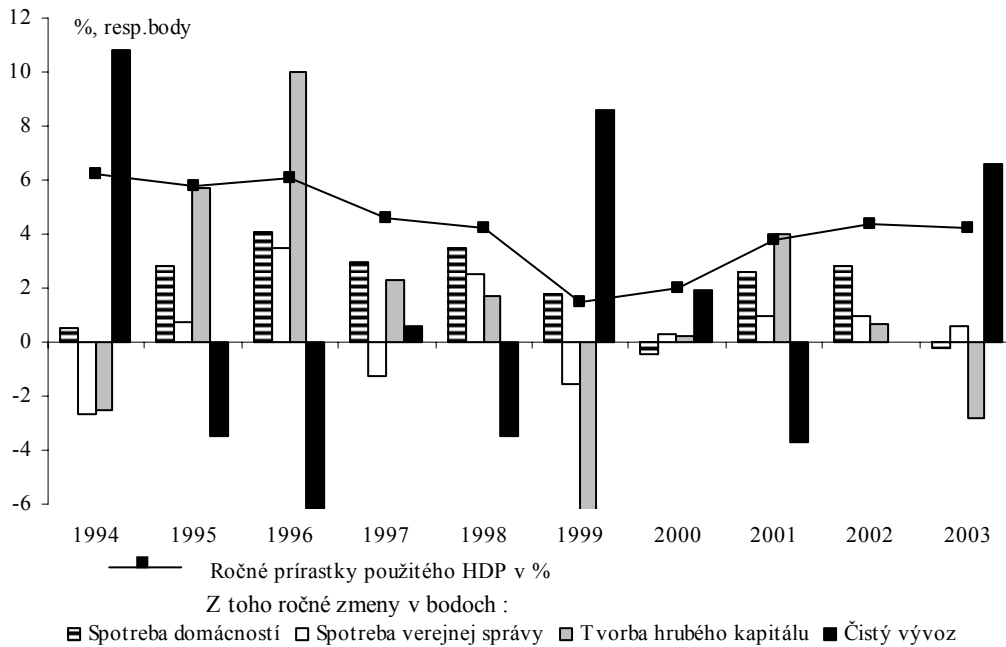
Podobnosť súvislostí medzi vývojom HDP a finálneho dopytu v rokoch 1994, 1999 a 2003 sa prejavuje aj pri dekompozícii domáceho dopytu na dopyt domácností, dopyt verejného sektora a investičný dopyt v časti b) grafu 11. V rokoch 1994 a 1999 prispela k rastu HDP len spotreba domácností, v roku 2003 mala na rast HDP mierne pozitívny vplyv iba verejná spotreba.

Graf 11 Vplyv súčasti dopytu na zmeny HDP v stálych cenách

a) Vplyv domáceho dopytu a čistého vývozu

b) Vplyv čistého vývozu a súčastí domáceho dopytu

Zameranie vládnej politiky na dokončenie reforiem zameraných aj na posilnenie stability bude po roku 2003 pokračovať. Možno očakávať, že hospodárska politika bude mať reštriktívne dôsledky aj v roku 2004. Spotreba domácností a verejná spotreba prispievajú preto k rastu HDP len v značne obmedzenom rozsahu. V dôsledku podnetov z očakávaného naštartovania hospodárskeho oživenia aj v krajinách EÚ, vďaka pravdepodobnému nárastu prílevu PZI do SR, ako aj avizovaného zvýšenia vládnych výdavkov na dopravnú infraštruktúru možno v roku 2004 predpokladať rast investičného dopytu (tvorby hrubého kapitálu). Celkový vplyv domáceho dopytu na rast HDP bude preto v roku 2004 (na rozdiel od roku 2003) zrejme pozitívny.

Nevýhodou štandardného spôsobu zistenia vplyvu jednotlivých súčastí dopytu na vývoj HDP je, že sa v ňom stotožňuje vplyv vonkajšieho dopytu s čistým vývozom, ktorý vyjadruje vplyv výsledku medzinárodnej výmeny tovarov a služieb.

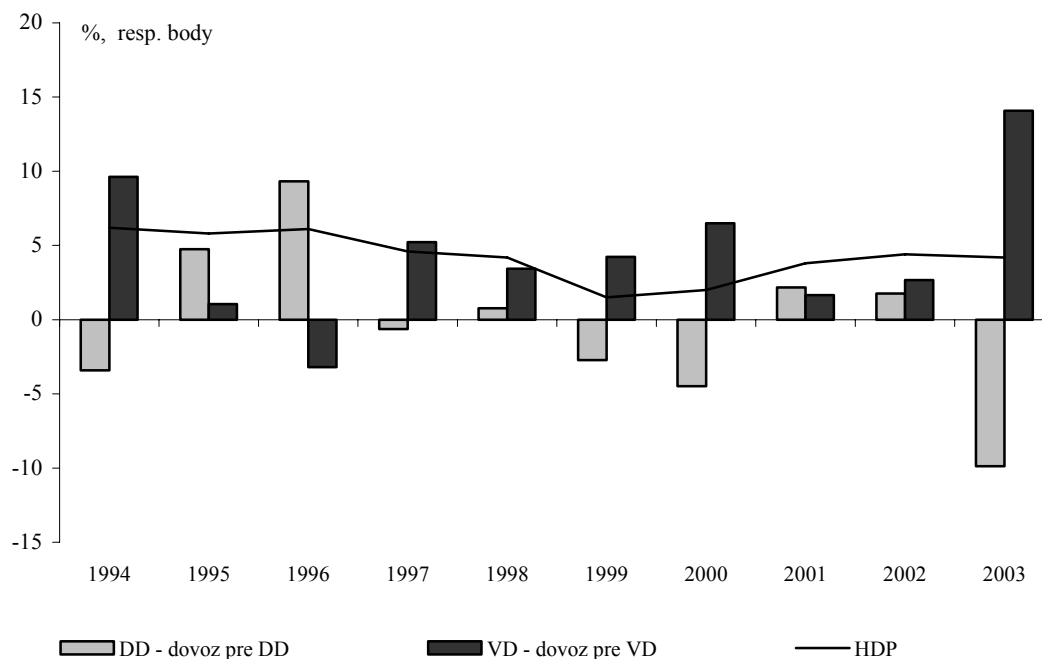
V uvedenom prístupe je vplyv vonkajšieho dopytu na prírastok HDP podhodnotený v dôsledku toho, že sa v ňom vývoz, ktorý má vyjadriť rozsah vonkajšieho dopytu, znižuje o celý objem dovozu. Od vonkajšieho dopytu sú tu teda odrátané aj tie súčasti dovozu, ktoré sa vzťahujú na jednotlivé položky domáceho dopytu a bez ktorých by spotreba domácností, verejná spotreba a tvorba hrubého kapitálu nemohli existovať v ich zistenom rozsahu. Z hľadiska uvedeného vzťahu medzi dovozom a všetkými súčastami dopytu upravujeme pohľad na vývoj použitia HDP v grafe 12.

Vplyv celkového domáceho dopytu a jeho častí na ročné zmeny HDP, ktorý je znázornený stĺpcami grafu 12, vyjadruje len tú časť ich príspevku k ročnej zmene HDP, ktorá vzniká v domácej produkcii. Vplyv vývozu tu predstavuje súčet hodnoty produkcie vyvezenej ako ekvivalent dovozov kryjúcich časť domáceho dopytu a čistého vývozu. Graf 12 teda znázorňuje výsledok súvislostí medzi zahraničným obchodom, produkčnou a dopytovou stránkou ekonomiky, o ktorých informuje tabuľka 16.

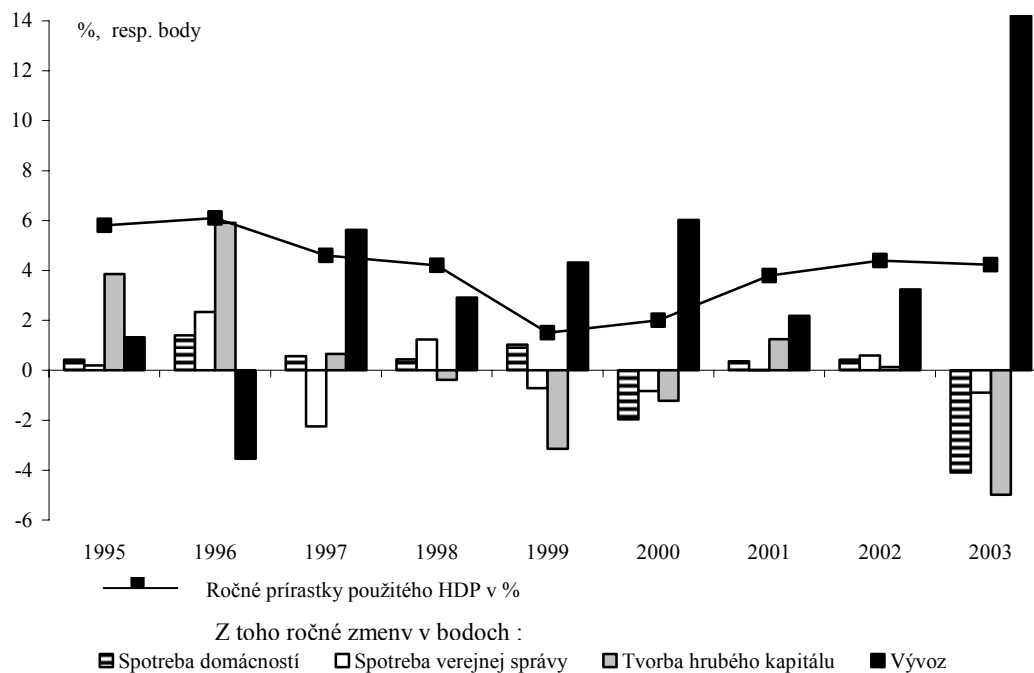
Graf 12

Vplyv, ktorý majú súčasti dopytu zmenšené o nimi vyvolaný dovoz, na zmeny HDP v stálych cenách¹

a) Vplyv domáceho dopytu a vývozu

b) Vplyv vývozu a súčastí domáceho dopytu

¹ Dovozy spojený s jednotlivými súčastami použitia HDP je odhadnutý podľa údajov komoditno-odvetvových tabuliek dodávok a použitia.

Tabuľka 16

Vývoj zdrojov a zmena štruktúry zdrojov potrebných na zabezpečenie domáceho a vonkajšieho dopytu
a) Domáci dopyt

		1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003 ^o
Indexy (1993 = 100)	Celkový	95,5	105,0	124,2	128,7	138,0	129,3	129,4	139,1	145,1	139,5
	Z domácej produkcie	94,9	102,5	118,2	117,1	118,5	113,3	104,4	108,8	112,5	92,9
	Z dovozu	96,6	109,5	134,9	149,7	173,2	158,1	174,5	193,8	203,9	223,6
Podiely v %	Celkový	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0 ¹
	Z domácej produkcie	63,9	62,8	61,3	58,5	55,3	56,4	51,9	50,3	49,9	42,9 ¹
	Z dovozu	36,1	37,2	38,7	41,5	44,7	43,6	48,1	49,7	50,1	57,1 ¹

b) Vývoz

		1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003 ^o
Indexy (1993 = 100)	Celkový	114,7	120,0	118,6	139,5	157,4	165,3	187,9	199,7	210,6	251,7
	Z domácej produkcie	129,2	132,6	121,5	140,7	153,8	170,1	196,4	203,1	214,5	269,7
	Z dovozu	92,9	100,9	114,2	137,8	162,5	158,1	175,2	194,5	204,7	224,5
Podiely v %	Celkový	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0 ¹
	Z domácej produkcie	67,6	66,5	61,6	60,6	58,8	61,9	62,9	61,2	61,3	64,5 ¹
	Z dovozu	32,4	33,5	38,4	39,4	41,2	38,1	37,1	38,8	38,7	36,5 ¹

^o Odhad.

¹ 1. – 3. Q.

Posledný riadok v časti a) tabuľky 16 vyjadruje relatívnu dovoznú náročnosť domáceho dopytu. V dôsledku vzrastu jej hodnôt sa podiel domácej produkcie na hmotnom krytí domáceho dopytu počas zisťovaného obdobia sústavne znižoval. Hodnoty indexu celkového vývozu, ale aj hodnoty indexu vývozu zmenšeného o jeho dovoznú náročnosť svedčia o narastajúcej vývoznej náročnosti hospodárskeho rastu v SR. V roku 2003 sa uvedené trendy presadzovali obzvlášť intenzívne.

8.2. Vývoj dopytu a hospodársky rast očakávaný v roku 2004

Domáci dopyt – možnosti jeho vývoja v roku 2004

Vývoj *konečnej spotreby domácností* (ich dopytu) rezultuje z procesu tvorby a použitia ich dôchodkov. O jeho priebehu v predchádzajúcich rokoch nás spolu s jeho predikciou na rok 2004 informuje tabuľka 17.

V dôsledku striedania politických cyklov nastal v roku 2003 prudký zlom vo vývoji konečnej spotreby domácností a jej súčastí. Reálna spotreba domácností sa v roku 2003 (prvýkrát po roku 2000 a vôbec druhýkrát počas existencie samostatnej SR) zmenšila najmä v dôsledku poklesu reálnych miezd zamestnancov a zníženia úrokovej miery z vkladov. Negatívny vplyv uvedených faktorov na spotrebu domácností bol v značnej miere kompenzovaný spoločným pôsobením rastu hrubého zmiešaného dôchodku, zníženia reálnych výdavkov obyvateľstva a zmenšenia jeho úspor.

V spojitosti s dokončovaním deregulácie cien sa aj v roku 2004 očakáva pomerne vysoká miera inflácie. Tempo rastu nominálnych miezd ju už však o málo prevýši a tak zabezpečí aj istý rast reálnych miezd. Pre ťažko predvídateľné dôsledky reformy daní a odvodov na živnostníkov a malých podnikateľov sa ráta s nižším tempom rastu hrubého zmiešaného dôchodku než v predchádzajúcich rokoch. Mierny rast celkových reálnych príjmov domácností by

spolu s predpokladaným poklesom výdavkov spojených s daňovou reformou mal spôsobiť, že reálna spotreba domácností v roku 2004 opätovne porastie a prispeje k rastu reálneho HDP.

T a b u ľ k a 17

Vplyv faktorov formujúcich konečnú spotrebu domácností na jej ročné % zmeny v bodoch¹ (v stálych cenách)

	Na prírastky spotreby domácností v bežných cenách				Na prírastky spotreby domácností v stálych cenách			
	2001	2002	2003 ²	2004 ^P	2001	2002	2003 ²	2004 ^P
Bežné príjmy spolu	12,1	11,3	9,0	12,2	3,6	7,7	-4,2	1,3
Z toho:								
odmeny zamestnancov	7,2	6,3	4,3	6,3	2,8	4,5	-3,5	0,7
hrubý zmiešaný dôchodok	4,9	3,0	3,3	3,7	2,7	2,0	3,0	0,8
dôchodky z majetku								
- príjmové	-1,6	-0,1	-0,6	0,2	-1,9	-0,3	-4,0	-0,1
sociálne dávky	1,1	1,7	1,6	1,6	-0,2	1,2	0,3	-0,1
ostatné bežné transfery								
- príjmové	0,5	0,4	0,4	0,4	0,2	0,3	0,0	0,0
Bežné výdavky spolu ³	-3,7	-2,3	-2,2	-2,0	-1,6	-1,4	1,7	0,8
Z toho:								
bežné dane	-0,6	-0,4	-0,5	0,7	-0,2	-0,2	0,2	1,2
sociálne príspevky	-2,3	-1,5	-1,7	-2,3	-1,0	-0,9	0,1	-0,4
ostatné bežné výdavky	-0,8	-0,4	0,0	-0,4	-0,4	-0,3	1,4	0,0
Hrubý disponibilný dôchodok	8,4	9,0	6,8	10,2	2,0	6,3	-2,5	2,1
Z toho:								
hrubé úspory domácností ⁴	1,3	-1,1	0,3	-0,1	2,0	-0,9	2,5	0,2
konečná spotreba domácností	9,7	7,9	7,1	10,1	4,0	5,4	0,0	2,3

¹ Vlastné prepočty podľa údajov Štatistického úradu SR.

² 1. – 3. Q.

³ Kladné hodnoty výdavkov sú spôsobené medziročným zmenšením ich veľkosti. Vyjadrujú ich pozitívny vplyv na hrubý disponibilný dôchodok a tým aj na konečnú spotrebu domácností.

⁴ Kladné hodnoty vplyvu zmeny hrubých úspor na prírastky spotreby domácností sa objavujú pri medziročnom poklese hrubých úspor. Rast hrubých úspor domácností prírastky ich konečnej spotreby znižuje.

^P Predikcia.

Vývoj konečnej verejnej spotreby je určovaný v prevažnej miere vývojom bežných výdavkov štátneho rozpočtu. Váha tohto predpokladu sa overuje a na predikciu vývoja verejnej spotreby v roku 2004 sa využíva v tabuľke 18.

T a b u ľ k a 18

	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Bežné výdavky štátneho rozpočtu deflované ¹ = A	134,3	136,5	137,1	147,0	145,6	146,8 ²
Spotreba verejnej správy v s. c. = B	137,3	139,5	145,9	152,8	157,2	161,5 ^P
B : A	1,02	1,02	1,06	1,04	1,08	1,10

¹ Bežné výdavky ŠR zmenšené o výdavky za dlhovú službu. Upravené deflátorom konečnej spotreby verejnej správy, 1995 = 100. Hodnota deflátoru na rok 2004 je odhad podľa miery inflácie očakávanej NBS a pomerom medzi deflátorami verejnej spotreby a spotreby domácností v roku 2003.

² Podľa štátneho rozpočtu na rok 2004.

^P Prognóza.

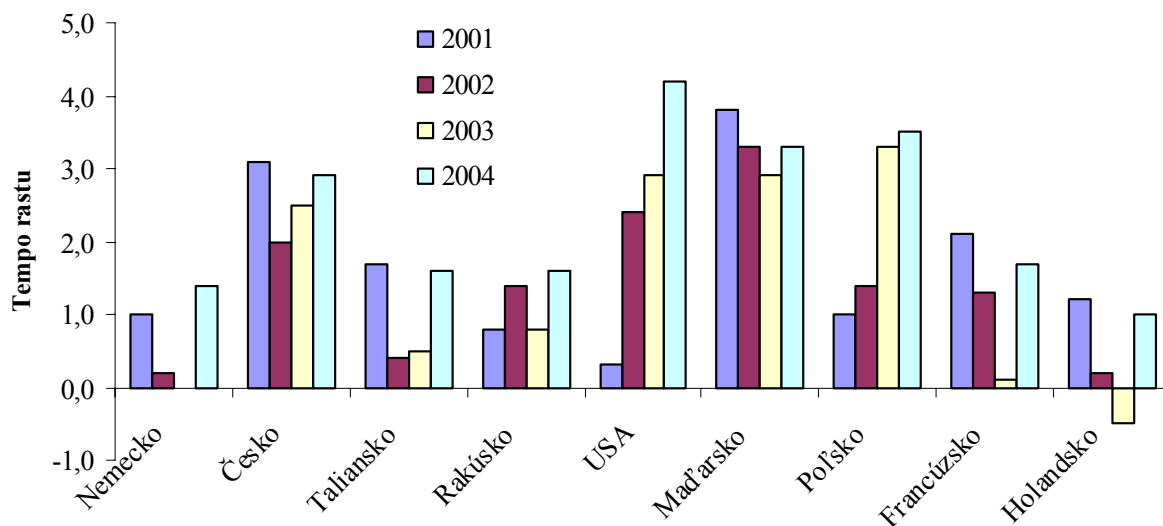
V prognóze konečnej spotreby verejnej správy sa vzal do úvahy trend mierne rastúceho vplyvu, ktorý majú na jej vytváranie zdroje neprechádzajúce štátnym rozpočtom. Podľa použitých predpokladov možno očakávať, že v roku 2004 vzrastie verejná spotreba oproti roku 2003 v stálych cenách o 4,3 mld Sk, resp. o 2,7 %.

V predikcii tvorby *hrubého fixného kapitálu* na rok 2004 sa očakáva zväčšenie jeho objemu v dôsledku pôsobenia viacerých faktorov. Jeden z nich je aj vplyv zlepšenia konjunktúrnej situácie a s tým spojený rast dovozu v hlavných oblastiach vývozných aktivít Slovenskej republiky. Rast tvorby hrubého fixného kapitálu posilní prílev priamych zahraničných investícií do produkčného (nebankového) segmentu ekonomiky a zväčšenie objemu investícií do dopravnej infraštruktúry. Z hľadiska sektorovej štruktúry sa v roku 2004 ráta s ročným zvýšením tvorby hrubého fixného kapitálu v nefinančných korporáciách o 7,7 % a v domácnostiach o 2,5 %. V sektore finančných korporácií a verejnej správy sa očakáva, že reálna tvorba hrubého fixného kapitálu zostane v roku 2004 na úrovni roka 2003. Podľa uvedených predpokladov sa hrubá tvorba fixného kapitálu v národnom hospodárstve v roku 2004 medziročne zväčší o 5 %.

Vonkajší dopyt – predpoklady jeho vývoja a vplyvu na rast HDP v roku 2004

Vývoj externého prostredia by mal v porovnaní s predchádzajúcim rokom vytvoriť lepšie podmienky na export výrobkov a služieb. Hospodárske oživenie v najväčších svetových ekonomikách, indukované predovšetkým kombináciou expanzívnej fiškálnej a monetárnej politiky, sa v súčasnosti javí ako udržateľné. Čiastočne došlo k uvoľneniu medzinárodného napätia, ktoré výrazne negatívne ovplyvnilo vývoj v roku 2003. Podľa dostupných prognóz (IMF, HWWA, OECD) očakávame celkové zrýchlenie ekonomického rastu v krajinách OECD, ktoré predstavujú hlavných obchodných partnerov SR tak, ako je to znázornené v grafe 13. Reálny rast by sa mal v týchto krajinách medziročne zrýchliť o 1 p. b. na 2,3 %.⁹

G r a f 13
Zmeny v tempách hospodárskeho rastu

Prameň: OECD.

⁹ Do úvahy sme vzali krajiny, ktoré sa v roku 2003 podieľali na slovenskom exporte 79,8 %. Z toho Nemecko 30,8 %, Česká republika 12,9 %, Taliansko 7,5 %, Rakúsko 7,4 %, USA 5,3 %, Maďarsko 4,8 %, Francúzsko 3,5 %, Holandsko 2,7 %.

Z hľadiska vplyvov externého prostredia na hospodársky vývoj SR predstavuje významný faktor vývoj kurzu slovenskej koruny. Na základe doterajšieho pozitívneho vývoja zahraničného obchodu a prílevu priamych zahraničných investícií predpokladáme mierne posilňovanie slovenskej koruny voči referenčnému euru. Proti posilňovaniu slovenskej koruny voči referenčnej mene môže pôsobiť nestabilné politické prostredie a politika centrálnej banky. Vývoj kurzu amerického dolára voči slovenskej korune bude závisieť predovšetkým od vývoja na medzinárodných devízových trhoch, od celkového ekonomického vývoja v USA a ich hospodárskej politiky.

Z hľadiska vplyvu vonkajšieho prostredia na domácu cenovú hladinu očakávame rast cenovej hladiny predovšetkým v druhom polroku 2004 v dôsledku prijatia spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ. Ceny nepoľnohospodárskych komodít by nemali významnejšie prispieť k rastu domácej cenovej hladiny.¹⁰

Dynamika exportu a importu sa v roku 2004 bude spomaľovať. Medziročné tempo rastu exportu výrobkov a služieb by malo z 22,6 % dosiahnutých v roku 2003 klesnúť na 10,5 %. V prípade importu by malo ísť o pokles z 13,8 % na 9,0 %.

Celkový pohľad na vývoj výkonnosti hospodárstva Slovenskej republiky v roku 2004

Predpovede vývoja jednotlivých súčastí dopytu v roku 2004, v súhrne uvedenom v tabuľke 19, dávajú pohľad na zmeny HDP, ktoré možno v tomto roku očakávať v Slovenskej republike.

Zmenu vo vzťahu jednotlivých položiek výdavkovej štruktúry HDP k jeho vývoju, ku ktorej dochádza (podľa prognózy uvedenej v tab. 19) v roku 2004, možno interpretovať dvojakým spôsobom.

¹⁰ Cena ropy BRENT v roku 2004 by sa mala podľa dostupných prognóz pohybovať v intervale 28 – 30 USD.

T a b u ľ k a 19

Prognóza vývoja hrubého domáceho produktu a štruktúry jeho použitia v roku 2004¹

	V mld Sk		Indexy (predchádzajúci rok = 100)		Podiel na použití HDP v %	
	2003	2004 ^P	2003	2004 ^P	2003	2004 ^P
Spotreba domácností ²	409,5	418,9	99,6	102,3	52,5	51,4
Spotreba verejnej správy	157,2	161,5	102,9	102,8	20,2	19,8
Tvorba hrubého kapitálu ³	191,9	201,5	90,3	105,0	24,6	24,7
Domáci dopyt	758,6	781,9	97,7	103,1	97,3	95,9
Vývoz výrobkov a služieb	723,4	799,4	122,6	110,5	.	.
Dovoz výrobkov a služieb	702,7	765,9	113,8	109,0	.	.
Čistý vývoz výrobkov a služieb	20,7	33,5	.	.	2,7	4,1
Hrubý domáci produkt ⁴	779,3	815,4	104,2	104,6	100,0	100,0
Konečná spotreba	566,7	580,4	100,5	102,4	72,7	71,2
Hrubé úspory	212,6	235,0	114,9	110,5	27,3	28,8

¹ V stálych cenách.

² Vrátane spotreby neziskových organizácií slúžiacich domácnostiam.

³ Za predpokladu, že stav zásob sa mení úmerne so zmenou tvorby hrubého fixného kapitálu.

⁴ Bez štatistického rozdielu medzi vytvoreným a použitým HDP.

^P Prognóza.

Prvý spočíva v konštatovaní, že k miernemu zrýchleniu tempa hospodárskeho rastu v roku 2004 prispajú všetky súčasti dopytu. To zároveň (na druhej rovine výkladu uvažovanej zmeny) znamená, že prírastok HDP sa v roku 2004 využije v prospech zvýšenia všetkých súčastí konečnej spotreby i hrubých úspor.

Zmeny, ktoré možno v roku 2004 očakávať v štruktúre použitia HDP, sú síce pomerne malé, no vedú k viacerým extrémnym hodnotám. Nielen podiel celkovej konečnej spotreby, ale aj podiely jej hlavných súčastí, teda podiely spotreby domácností a verejnej spotreby z HDP, budú podľa predpokladov našej prognózy v roku 2004 najnižšie v celej doterajšej histórii hospodárskeho vývoja samostatnej SR. Na nízku úroveň už v roku 2003 klesol a v roku 2004 na nej zotrúva podiel tvorby hrubého kapitálu z HDP.¹¹

¹¹ Podiel tvorby hrubého kapitálu z HDP sa pohyboval v rokoch 1993 – 1995 v rozpätí 20,6 – 24,8 %, v rokoch 1996 – 1998 v rozpätí 32,9 – 33,9 % a v rokoch 1999 – 2002 v rozpätí 26,1 – 29,0 %.

Výraznou, a zároveň významnou zmenou v štruktúre použitia HDP sa v roku 2004 môže stať rastúce prevýšenie podielu hrubých úspor nad podielom tvorby hrubého kapitálu.

V trende, ktorý sa vo vývoji použitia HDP začal presadzovať v roku 2003 a ktorý bude zrejme pokračovať aj v roku 2004, prejavujú sa kumulované dôsledky reštriktívne vykonávaných makroekonomických politík. Je pravdepodobné, že nielen fiškálna politika usilujúca sa o zníženie schodku verejných financií, ale aj menová politika prispievajú k neúplnému využívaniu hrubých úspor v prospech tvorby hrubého kapitálu.

Informácie o vývoji výkonnosti slovenského hospodárstva, ktorý očakávame v roku 2004, doplnia v tabuľke 20 údaje o podiele jednotlivých častí použitia HDP na jeho celkovom prírastku.

Skutočný podiel jednotlivých súčastí dopytu na dopytovom určení ročných prírastkov HDP, a zároveň aj podiel jednotlivých spôsobov použitia HDP vyjadrujú údaje variantu A. Z tohto pohľadu bude mať v roku 2004 v štruktúre prírastku použitého HDP znovu prevahu podiel domáceho dopytu nad podielom vývozu. Údaje variantu B majú analytický význam; vypovedajú o tom, v akom rozsahu bude aj v roku 2004 rast domáceho použitia HDP závisieť od rastu exportnej výkonnosti slovenského hospodárstva.

T a b u ľ k a 20

Účasť súčastí dopytu na percentuálnom prírastku hrubého domáceho produktu v bodoch¹

	Variant A ²			Variant B ³		
	2002	2003	2004 ^p	2002	2003	2004 ^p
Spotreba domácností	2,8	-0,2	1,2	0,5	-4,0	-1,4
Spotreba verejnej správy	1,0	0,6	0,6	0,6	-0,9	-0,5
Tvorba hrubého kapitálu	0,6	-2,9	1,2	0,1	-5,0	-0,2
Domáci dopyt	4,4	-2,5	3,0	1,2	-9,9	-2,1
Vývoz výrobkov a služieb	.	18,5	9,7	3,2	14,1	6,7
Dovoz výrobkov a služieb	.	-11,8	-8,1	.	.	.
Čistý vývoz výrobkov a služieb	0,0	6,7	1,6	.	.	.
Hrubý domáci produkt	4,4	4,2	4,6	4,4	4,2	4,6

¹ V stálych cenách. Pozri poznámky k tabuľke 19.

² Pozri poznámky ku grafu 11.

³ Pozri poznámky ku grafu 12.

9. Prehľad vybraných legislatívnych a hospodárskopolitických opatrení

Vládna koalícia sa v roku 2003 sústredila na splnenie dvoch základných cieľov: na ukončenie prípravy na členstvo v EÚ a na prípravu viacerých dôležitých reforiem.

Proces aproximácie práva s EÚ v roku 2003 v parlamente doznieval; za jeho symbolické ukončenie možno považovať schválenie *Zmluvy o pristúpení k Európskej únii*. Do popredia sa postupne dostávali otázky súvisiace so spoluúčasťou Slovenska na rozhodovaní o spoločných otázkach v EÚ (schválený zákon o voľbách do Európskeho parlamentu, stanovisko parlamentu k návrhu ústavy Európskej únie a pod.). Vo vláde naopak v roku 2003 ešte pokračovalo prijímanie aproximačných nariadení, ako aj príprava viacerých programových dokumentov, najmä vo väzbe na čerpanie podporných fondov EÚ. Prijatá bola aj spoločná *Stratégia vlády a Národnej banky Slovenska* v súvislosti s prijatím eura v SR.

Uskutočňovanie reforiem, ktoré majú posilniť trhové princípy v ekonomike, zastaviť rast dlhov vo verejnom sektore, aktivizovať ekonomické subjekty a zvýrazniť individuálnu zodpovednosť jednotlivcov, sa v roku 2003 stalo nosným prvkom legislatívnej a hospodárskopolitickej aktivity vlády a parlamentu.

K najrozsiahlejším hospodárskopolitickým opatreniam, ktoré sa schválili v roku 2003, patria bezpochyby zmeny v *daňovom systéme*. Od 1. 1. 2004 sa zaviedla 19 % rovná daň z príjmov fyzických aj právnických osôb. Nezdaniateľný základ jedného daňovníka sa zvýšil na 19,2-násobok životného minima. Zároveň sa stanovila aj jednotná sadzba dane vo výške 19 % z pridanej hodnoty. Spotrebné dane z tabaku a tabakových výrobkov a z minerálnych olejov sa zvýšili začiatkom roka 2003 a druhýkrát od augusta 2003; k tomuto termínu sa zvýšila aj spotrebná daň z piva. Od januára 2003, ako aj 2004 sa zásadným spôsobom zvýšili ceny energií najmä pre domácnosti.

Dôležitý blok reformných opatrení sa spája s *dôchodkovou reformou*, ktorá má umožniť prejsť od súčasného priebežného systému k postupnej väzbe medzi výškou odvodov a obdobím prispievania do systému na jednej strane a výškou dôchodku na strane druhej. Zákon o sociálnom poistení, ktorý bol prijatý ako prvý, reformuje súčasný priebežný dôchodkový systém, ktorý bude v reformovanom systéme tvoriť tzv. prvý pilier. Zákon upravuje postupné zvyšovanie veku odchodu do dôchodku, zavádza možnosť skoršieho odchodu do dôchodku s príslušným obmedzením výšky dôchodku a prináša podstatné zmeny do mechanizmu výpočtu dôchodku. Na predchádzajúci zákon nadväzuje zákon o starobnom dôchodkovom sporení (s účinnosťou od roku 2005), ktorý definuje tzv. druhý pilier dôchodkového systému založený na kapitalizácii úspor na individuálnych účtoch v dôchodkových fondoch. Tretia norma – návrh zákona o doplnkovom dôchodkovom sporení (tzv. tretí pilier dôchodkového systému) je v schvaľovacom pokračovaní.

Reformné kroky sa začali uskutočňovať v zdravotníctve. Ako prvý krok možno označiť prijatie zákona o zdravotníckej starostlivosti, ktorý zaviedol od 1. 6. 2003 viaceré paušálne poplatky za služby v zdravotníctve. Jeho hlavným cieľom bolo obmedziť nadmernú spotrebu liekov, zdravotníckych služieb a pomôcok, zmeniť proces kategorizácie liečiv, ale hlavne zastaviť ustavičný nárast dlhu zdravotníctva. Cenovým opatrením sa menili ceny kapitácie a bodu v zdravotníctve k 1. júlu 2003. Ďalšie zákony zakotvujúce reformné zmeny v zdravotníctve sa pripravujú.

Zákonom o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení sa zakotvili normatívy na žiaka, čím sa má zabezpečiť lepšie a prehľadnejšie využívanie prostriedkov, podporiť súťaž medzi prevádzkovateľmi škôl a zvýšiť efektívnosť regionálneho školstva.

Na podporu podnikania sa v roku vykonali viaceré pozitívne zmeny. Za významnú možno v tomto smere označiť rozsiahlu novelu Zákonníka práce, ktorá posilnila flexibilitu na trhu práce tým, že upravuje len jeho základné rámce

a špecifikácia pracovnoprávnych vzťahov sa uskutoční na úrovni podniku v závislosti od podmienok zamestnávateľa, regiónu a príslušného odvetvia. Presadili sa aj opatrenia, ktoré skvalitňujú činnosť obchodného registra a prispievajú k zníženiu bariér v podnikaní. Veľký význam má, pravda, celkové zníženie daňového, a sčasti aj odvodového zaťaženia zamestnávateľov (zníženie sadzby poistného v nezamestnanosti pre zamestnávateľa) od roku 2004. Pokračovalo sa v reforme verejnej správy a v procese decentralizácie štátnej správy, čo podľa nášho názoru vytvára nevyhnutné predpoklady na konkrétne riešenie problémov podnikových subjektov v danom regióne a ich spoluprácu.

Novelou zákona o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby sa zrušilo ustanovenie, podľa ktorého si musel štát zachovať 51 % podiel v strategických podnikoch. Novela umožní dokončiť privatizačný proces v týchto podnikoch. V roku 2003 sa ďalej postupovalo v príprave privatizácie vodární a kanalizácií, ako aj Slovenských elektrární.

Na zníženie nezamestnanosti a zvýšenie efektívnosti sociálneho systému sa orientovali viaceré zmeny v oblasti *sociálnej politiky*. Vláda sa usiluje problém riešiť posilnením motivácie jednotlivca nájsť a udržať si zamestnanie, efektívnejším poskytovaním služieb v oblasti trhu práce a sociálnych vecí a obmedzovaním možností zneužívať sociálny systém. V tomto duchu sa v roku 2003 výrazne sprísnil podmienky ponechania nezamestnaných osôb v evidencii úradu práce, poskytovania finančnej podpory v nezamestnanosti, ako aj dávok sociálnej pomoci pre občanov v hmotnej núdzi. Nástroje aktívnej politiky trhu práce modifikuje *zákon o službách zamestnanosti*, ktorý nahradil doterajší zákon o zamestnanosti. V ňom sa neráta s inštitútom verejnoprospešných prác, príspevok na vytvorenie pracovného miesta u zamestnávateľa sa už môže poskytnúť len vo vzťahu k znevýhodnenému uchádzačovi o zamestnanie. Zavádza sa príspevok na sťahovanie za prácou a príspevok na aktivačnú činnosť. Uplatňuje sa aj diferencovaná povinnosť uchádzačov o prácu dostaviť sa na úrad práce. Týmto zákonom prešlo financovanie aktívnej politiky trhu práce z Národného

úradu práce na štátny rozpočet a priama zodpovednosť za výkon politiky zamestnanosti na rezort práce, sociálnych vecí a rodiny; poistenie v nezamestnanosti (výber poistného a vyplácanie dávok) sa prenieslo podľa zákona o sociálnom poistení na sociálnu poisťovňu. Zákon vytvára priestor, aby sa do poskytovania služieb zamestnanosti, popri orgánov štátnej správy, mohli zapojiť aj súkromné agentúry.

Od 1. 1. 2004 vstúpil do platnosti *zákon o pomoci v hmotnej núdzi*. V novom zákone sa nerozlišuje medzi hmotnou núdzou zo subjektívnych a z objektívnych dôvodov. Výška základnej dávky sociálnej pomoci sa stanovuje na úrovni od 1 450 Sk u jednotlivca bez detí po 4 210 Sk u dvojice s viac ako 4 deťmi. Okrem toho môže osoba v hmotnej núdzi získať: *aktivačný príspevok* vo výške 1 000 Sk (zvyšovanie kvalifikácie, účasť na menších obecných službách alebo na dobrovoľníckych prácach), *ochranný príspevok* vo výške 1 000 Sk (dôchodcovia, invalidi, starostlivosť o postihnuté dieťa alebo ťažko zdravotne postihnutého a pod.), *príspevok na bývanie* vo výške 780 Sk pre jednotlivca a 1 330 Sk pre rodinu, *príspevok na zdravotnú starostlivosť* vo výške 50 Sk, ako aj *jednorazovú dávku v hmotnej núdzi*.

Prídavky na deti sa od roku 2004 stanovili pre všetky nezaopatrené deti na 500 Sk mesačne (zrušený bol príspevok k prídavkom na deti). V novom daňovom systéme si môže daňovník znížiť ročne daň o 4 800 Sk na každé dieťa (tzv. daňový bonus). V zákone o *životnom minime* boli stanovené fixné sumy na účely štátnych sociálnych dávok a to vo výške 4 210 Sk pre plnoletú fyzickú osobu, 2 940 Sk pre ďalšiu spoločne posudzovanú osobu a 1 910 Sk pre nepľnoleté dieťa.

Od 1. 10. 2003 sa zvýšila minimálna mzda na 6 080 Sk mesačne. Dôchodky sa od 1. 7. 2003 zvýšili o 6 % (maximálna suma dôchodku bola upravená na 9 219 Sk), od februára 2004 sa zvýšia o ďalšie 4 %. Zásadne sa zmenili aj vzťahy v oblasti nemocenského poistenia. Zamestnancovi vznikne nárok na nemocenské až od 11. dňa dočasnej pracovnej neschopnosti. Náhrada príjmu pri dočasnej pracovnej neschopnosti zamestnanca prechádza na zamestnávateľa.

Záverom možno konštatovať, že v roku 2003 prišlo k širokému spektru opatrení a zmien, ktorých hlavným cieľom je predovšetkým ozdravenie verejných financií. Po týchto reformách sa, pravda, dlho volalo a bezpochyby majú zásadný význam pre zdravý chod ekonomiky, kumulácia ich viacerých negatívnych vplyvov na životnú úroveň (najmä zvyšovanie cien pri obmedzovaní sociálnych transferov) do krátkeho časového obdobia spôsobila, že väčšina obyvateľstva sa s uvedenými reformami nestotožňuje a vníma ich negatívne. Mimochodom aj preto, lebo sa nedocenila potreba objasniť ich nevyhnutnosť a pripraviť obyvateľstvo na plánované zmeny.

HOSPODÁRSKY VÝVOJ SLOVENSKA V ROKU 2003

(Štúdia vypracovaná na požiadanie Európskej hospodárskej
komisie OSN)

**Autorský kolektív: Karol Frank, Herta Gabrielová, Egon Hlavatý,
Karol Morvay, Ivan Okáli, Richard Outrata**

**Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky Slovenskej akadémie vied, Šancová 56,
811 05 Bratislava**

**Telefón: 42-1-2-52 49 54 80, Fax: 42-1-2- 52 49 51 06
E-mail: milan.sikula@savba.sk**